

У СВИТІ
ПРИГОЛ

МАРТІН ВІКРАМАСІНГЕ

НА
ЗМІЙНОМУ
ОСТРОВІ

ВИДАВНИЦТВО «ВЕСЕЛКА»

МАРТІН ВІКРАМАСІНГЕ

**НА
ЗМІЇНОМУ
ОСТРОВІ**

З АНГЛІЙСЬКОЇ ПЕРЕКЛАВ
МИКОЛА ДМИТРЕНКО

ІЛЮСТРУВАВ ЄВГЕН ГОНЧАРЕНКО

**ВИДАВНИЦТВО
ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ „ВЕСЕЛКА“
Київ 1964**

И (Цейлон)

В43

Прочитавши цю книжку, ви дізнаєтесь, як живуть діти на далекому острові Цейлоні.

Її герої, Упалі та Джінна, не дуже беручкі до навчання, більше люблять ігри та витівки, ніж уроки. Одного разу, набешкетувавши, вони тікають на загадковий Зміїний острів і там розпочинають нове життя, повне небезпек і пригод.

Автор повісті — сучасний цейлонський письменник Мартін Вікрамасінге.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

РОЗБИЙНИЦЬКА ВАТАГА

Мені не раз доводилось чути від батька, та й від мачухи, що я мав лише сім років, коли померла моя мати. Але я й досі пам'ятаю, як батько, тітка, вся наша рідня побивалася над її тілом. Почувши те голосіння, я теж заплакав. Тоді тітка взяла мене на руки, наче немовля, понесла в садок і заходилась мене заспокоювати. Сусіди, що походились до нас, гладили мене по голові й сумовито казали: «Нещасний сирітка». Все те я пам'ятаю так виразно, наче ті події сталися вчора.

Потім одного дня до нашого будинку під'

Їхала запряжена кіньми коляска. В ній сиділи мій батько, мачуха і дехто з родичів. Наче зараз бачу, як батько вийшов з коляски, допоміг вийти мачусі, і вони разом зійшли на веранду. Мачуха дивилася собі під ноги. Згодом од сільських плетух я довідався, що батько одружився з мачухою всього через рік після смерті моєї матері.

Що мачуха, то не рідна мати,— я відчув дуже швидко. Мачуха менше мене любила і значно менше про мене дбала. Але батька вона любила більше, ніж моя небіжчиця-мати, і була з ним набагато лагідніша. Сусідки запевняли, що вдача у мачухи зовсім не така, як у матері, що вона холодніша й скупіша. Що саме вони мали на увазі, я зрозумів, коли трохи підріс. Вона трусилася над кожним шелягом, який їй давав на господарство батько, і щодня сварила служницю за те, що в домі витрачається надто багато харчів. Покуштувавши чаю і вважаючи, що він занадто солодкий, вона сердито кричала: «Як ви смієте класти стільки цукру!» Їсти служницям вона завжди давала сама, щодня приходячи задля цього на кухню. Щоб одержати добавку, потрібний був їй особливий дозвіл.

Гроші, які їй щастило заощадити, вона давала в борг, беручи за це в місяць п'ять процентів з рупії, що становило шістдесят процентів річних.

Батько, який мав з своєї торгівлі поганенький зиск, дуже зрадів, коли дізнався, як мачуха використовує заощаджені гроші, і навіть дав їй сто рупій для збільшення обігового капіталу.

Приблизно через рік після весілля в мачухи народився син. Коли йому сповнилося три роки, мені було майже одинадцять. Хоч мачуха любила мене набагато менше, ніж мати, я не можу сказати, що вона ставилась до мене погано. І дивна річ: любов мачухи до мого брата, найменші її прояви викликали в моїй душі болісне почуття ревності. Саме ці ревності, а не переваги, що їх мав порівняно зі мною її рідний син, і спричинялись до того, що нової батькової дружини я не любив.

Весь час відчуваючи мою ворожість, мачуха поступово почала ставитись до мене гірше. Щоправда, причиною цього могло бути й те, що ріс її власний син. Але хоч як там було, мачуха анітрохи не завинила в тому, що я став босяком. Втім, якби моя мати не вмерла так рано, я, мабуть, був би кращий. Очевидно, тут не останню роль відіграли особливості батькової вдачі, яку я успадкував: батько мій був страшенно норовистою і впертою людиною.

Я не любив ходити до школи, не любив книжок. Мені більше подобалось бити байдики, грати в різні ігри, купатись у річці або в морі. В школі я дуже часто бився, чіплявся навіть до великих хлопців і не один раз повертався додому з роз'юшеним носом. Матері хлопців, яких я бив, приходили скаржитись на мене моему батькові, і тоді він лупцював мене.

Мачуха кожного дня картала мене за мою погану поведінку, але я був певен, що вона ніколи не просила батька бити мене і, звичайно ж, ніколи не раділа, коли він мене шма-

гав. Втім, такі засоби впливу на мене анітрохи не діяли.

Коли мачуха готувала що-небудь смачне, вона завжди лишала більшу частину для батька, але неодмінно давала трохи й мені. Я ж у свою чергу ділився з слугами, які після смерті моєї матері були до мене особливо ласкаві. В ті дні, коли батько з нами не обідав, я їв на кухні разом з ними, сидячи на старому рипучому стільці. Наших слуг, яких мачуха так часто лаяла і навіть била, я дуже жалів.

Разом з челяддю в нашому домі жив хлопчик років на три старший від мене. Його мати, дуже бідна жінка, доводилась моєму батькові якоюсь далекою родичкою. Але для мене цей хлопчик був не слугою, а другом, і я його любив. Звали його Джінапала, проте я пестливо називав «Джінна». Він з ранку до вечора грався зі мною, і користі з нього в домі не було майже ніякої. Часто бувало так, що він стояв на вулиці і чекав, коли я повернуся з школи.

На півдорозі між нашим будинком і школою була стара покинута амбалама¹. За чорною від грязюки кам'яною огорожею росло кілька кокосових пальм. Джінна видирався на дерево, зривав ще зелені кокосові горіхи й кидав їх униз, я роздавав їх хлопцям.

Повернувшись додому, я жбурляв підручники й грифельну дошку на стіл чи на ліжку й біг на вулицю гратися з своїми друзями.

---

¹ Амбалама — місце для відпочинку біля дороги.

Джінна, якого не лякала лайка й погрози моєї мачухи, був, звичайно, зі мною.

Найбільше ми любили гратись на неширокій смужці піску край густого гаю. Недалеко від того місця був і ставок, до якого вранці йшли купатись селяни. Надвечір до джерела на березі ставка приходили по воду заміжні жінки й дівчата з небагатих родин і слуги заможних хазяїв. Приходили вони туди не поодиноці, а вчотирьох чи вп'ятьох. Вони весело про щось гомоніли, потім набирали повні глеки води й розходились по домівках.

Цей гай правив нам за постійну схованку і місце відпочинку. Дерев в ньому розрослися так буйно, що захищали від сонця й дощу не гірше від намету. Намокнути під ними можна було лише під час великої зливи.

По суботах і неділях ми з раннього ранку до пізнього вечора бігали по галявині, що була в тому гаю. Нам не заважало навіть пекуче сонце, бо густі віти дерев давали такий затінок, що ми були наче в курені.

Одного дня, зібравшись уп'ятьох, ми почали міркувати, в яку б іще гру нам погратись.

— Не хочу більше грати в схованки,— сказав Джінна.— Весь час ховайся та ховайся. Набридло.

— А мені всі наші ігри набридли,— мовив Ширипала.

— Коли так,— сказав я,— то давайте грати в розбійників.

Почувши цю пропозицію, всі четверо хлопців радісно заплескали в долоні.

— А як грати в розбійників? — спитав Ранадева.

— Зараз почувеш.

І я розповів хлопцям, як грати в розбійників. На закінчення я сказав, що вже сьогодні ми можемо здійснити який-небудь подвиг.

— Ватажком буду я! — оголосив я і глянув на хлопців владним поглядом.— Розбійники повинні без ніяких суперечок виконати будь-який мій наказ, бо я ватажок дуже грізний і лютий. Зрозуміло? Розбійник, який порушить звичаї ватаги чи не послухається ватажка, дістане найстрашнішу кару. Ніхто з розбійників не має права розголошувати імена членів ватаги і ватажка. Зрадника скарають на горло. Все зрозуміло?

Всі хлопці, крім хороброго Джінни, злякано перезирнулись.

— Карати на горло не треба. Це ти вже занадто,— мовив Ширипала.

— Ні, ні! Обов'язково треба. Без цього з нас не буде справжніх розбійників. Раніше було ще гірше — зрадника розрубували навпіл, а половини вішали на дереві.

Ці слова переконали Ширипалу, і він перестав сперечатись.

— Так от. Джінна буде в нашій ватазі грабіжником. Він повинен ходити голий, тільки на стегнах чорна пов'язка. В давні часи грабіжники намащували все своє тіло яким-небудь жиром. Якщо хтось пробував їх схопити, вони просто вислизали з рук. Всі розбійники повинні носити на очах чорну пов'язку, щоб ніхто не міг їх упізнати.

— Та ми ж тоді самі нічого не побачимо! — вигукнув Дангадаса.

— Все побачимо. Проріжемо в пов'язках

дірки і побачимо. Коли грабіжник залазить у будинок, ватажок і всі інші розбійники стоять на вулиці і охороняють цей будинок. Якщо хто-небудь ітима вулицею, ми накидаємось на нього й зв'язуємо. В тому ж разі, якщо він починає чинити опір, я вбиваю його мечем.— Тут я грізно звів свого меча, якого зробив із залізного обруча, і одним єдиним ударом зрубав вершечок кідарама¹. Рясно порослий листям, цей вершечок прошелестів у повітрі і впав біля наших ніг. Хлопці, вражені моєю вправністю, зачаровано дивились на мене.

— Залізеш у будинок, — напучував я Джінну,— забирай золоті прикраси та інші коштовні речі і негайно ж лізь назад. Якщо хтось побачить тебе й надумає затримати, ти повинен одним ударом збити його з ніг і тікати. Але ні за яких обставин чіпати дітей ти не маєш права. Скажіть мені, ви чули про Алі-бабу і сорок розбійників?

— Чули! Чули! — дружно закричали хлопці.

— Отже, наш план такий: ми надягаємо чорні пов'язки і йдемо до будинку купця Бабуна. Стукаємо в двері і просимо, щоб нас пустили переночувати,— як то зробили сорок розбійників. Нам відчиняють, ми вдираємось у будинок, забираємо все, що треба. Але спочатку ми повинні зробити невеликий наскок, щоб навчитись.

Я зняв з себе пояс із чорної тканини, прорізав у ньому дві дірки, і в мене вийшло щось схоже на маску. Потім я одірвав широку

---

¹ К і д а р а м — дерево родини цитрусових.

стрічку від саронга¹ Джінни і теж зробив у ній дві дірки. Я гадав, що хлопці наслідують мій приклад, але вони не схотіли псувати свої саронги.

— Мене мати наб'є,— сказав Дангадаса.

— Ай-яй-яй! Матері злякався! Справжній розбійник не може бути боягузом!

Трое хлопців не схотіли псувати свої саронги і пішли додому роздобувати чорної тканини.

— Візьми пляшку кокосової олії! — наказав я Ширипалі.

— А нащо?

— Намажемо Джінну.

Ширипала повернувся з клаптем цупкої

---

¹ Саронг — національний чоловічий одяг.

чорної тканини і пляшкою олії. Дангадаса приніс старий подертий саронг. Джінна одірвав від нього довгу широку смужку і обкрутив її довкола своїх стегон. Потім я помазав його груди й спину олією і зав'язав йому очі.

— Ти що-небудь бачиш?

— Бачу, крізь дірки.

Інші хлопці теж сховали обличчя під масками.

— А де ж наше злодійське начиння? — спитав я.

Хлопці презирнулись. Дангадаса розгублено почухав потилицю.

— У нас дома є невеличкий лом,— сказав він,— я можу його принести, якщо треба.

— Чудово, принеси. А коли знайдеш який-небудь старий кеті¹, то теж прихопи з собою.

Дангадаса знову побіг додому і приніс маленький ломик і старий кеті.

Я теж надів маску, змахнув мечем і наказав розбійникам іти слідом за мною. Але не пройшли ми й сотні кроків, як я віддав нову команду:

— Стій!

Всі зупинились.

— Ширипала, ти будеш розвідником, — сказав я.— Наказую тобі піти й розвідати, чи є зараз хто-небудь у хаті сільського сторожа.

Сільський сторож жив за чверть милі аж по той бік гаю, проте Ширипала повернувся з розвідки досить швидко і доповів:

— У хаті одна стара баба і двоє дітей.

— Чудово! Вперед кроком руш! Ми не

---

¹ Кеті — великий ніж.

дурні, щоб у перший же день нападати на будинки, де є чоловіки. Згодом, звичайно, ми їх бояться не будемо.— І я рушив уперед, звівши меч над головою.

Задня стіна хати сільського сторожа була без вікон, тому саме з цього боку я й звелів Джінні проламати отвір. Він заходився працювати ломиком, а я став неподалік на варті. Інші хлопці зайняли спостережні пункти навколо хати.

— Нащо ти розбираєш фундамент? — гукнув я до Джінни.— Адже потім тобі доведеться ламати ще й підлогу. Вдвічі більше роботи. Ламай стіну вище фундаменту.

— Шановний отамане,— заперечив Джінна,— якщо я ламатиму стіну над фундаментом, то скоро натраплю на бамбукову дранку, а ножем її не перерізати.

Тоді я покликав до себе Дангадасу і наказав:

— Негайно біжи до тесляра Упариса і вкрадь у нього пилку. Але дивись, щоб тебе не застукали на гарячому.

— Тесляр майже зовсім глухий,— сказав Ширипала, який підійшов до нас.— Коли з ним розмовляєш, треба щосили кричати, щоб він почув. Зараз він спить на веранді. Можеш спокійно лізти до нього в комору, ніхто тобі не перешкодить.

Незабаром Дангадаса повернувся. Джінна, який уже встиг відбити товстий шар глини, заходився перепилювати дранку.

Стара, що поралась у садку перед хатою, почула звук пилки й пішла глянути, в чім річ. Наші маски так її злякали, що вона аж зойк-

нула, але, побачивши, як Джінна пиляє дранку, кинулась до нього.

— Ані руш!—крикнув я, стрибнув уперед і приставив до її грудей меча. Стара аж остовпіла з переляку.— Ми розбійники,— додав я, грізно глянувши на неї.

Джінна пиляв дранку так завзято, ніби хотів зруйнувати хату ущент, і стара відчайдушно закричала:

— Що ж ви це робите! Хату мою хочете зруйнувати? Та я вас!..

Стара схопила палицю і знову кинулась до Джінни. Я встиг схопити її за руку. Хлопці прибігли мені на допомогу, і ми повалили стару на землю, але тепер вона кричала ще голосніше, і я знову приставив їй до грудей меча:

— Мовчи, бо вб'ю! Ми розбійники!

Стара злякалась і замовкла. Я зірвав ліану і зв'язав їй руки. Тут вона закричала ще дужче.

З-за рогу хати визирнуло двоє дітей. Побачивши чорні маски, вони заверещали і кинулись навтіки. Почулись стурбовані глоси. На поміч старій поспішали сусіди.

— Тікаймо! — гукнув я, і ми побігли на свою галявину, де й присиділи аж до вечора.

МИСЛИВЦІ

Вранці все село було збуджене й перелякане. Спроба пограбувати, та ще й удень, просто приголомшила всіх його мешканців. Особливо ж непокоїло людей те, що нікого з грабіжників не пощастило впізнати.

— Це були якісь волоцюги з сусіднього села,— твердив дехто з жінок.

— Але чого ж тоді мати сільського сторожа каже, що один із грабіжників дуже схожий на Дангадасу, а другий — на Упалі? — спитала якась жінка.

Упалі Гінівелле — так звали мене.

Ім'я Джінни не називалось; його, мабуть, ніхто не впізнав. Хоч як там було, а батько з мачухою поки що не збирались мене карати, бо не дуже вірили словам старої,— відомої брехухи. Проте якби вони побачили мою нараменну пов'язку, то відразу переконались би, що я таки винний, і суворо б мене покарали.

— Чого від твого саронга одірвано такий клапот? — спитала мачуха в Джінни.

— Я зачепився за пліт,— відповів мій друг.

Мачуха, звичайно, йому не повірила. Однак їй і на думку не спало, що подертий саронг має щось спільне з участю Джінни в пограбуванні. Втім, після тієї пригоди, що набула великого розголосу, батько з мачухою стали дивитись за нами значно уваж-

ніше. Особливо підозріливою була мачуха.

Шість чи сім днів наші ігри були найневинніші: ми гуляли в палички, дерев'яні кульки, шхованки. А через два тижні батько з мачухою забули про ту пригоду.

Сторож більш не погрожував нам страшними карами, а його стара мати, зустрівши кого-небудь з нас, навіть привітно усміхалась.

І наша ватага знову взялась за свої витівки. Кілька днів поспіль ми, ховаючись у кущах біля дороги, стріляли з рогаток у перехожих, раді-радісінькі, коли селянин, в якого влучав камінець, зойкнувши, хапався за ногу чи бік, потім спантеличено озирався, марно обшукував кущі і, лаючи на всі заставки сільських хлопчаків, ішов далі.

Якби бодай один з потерпілих дізнався, що я теж стріляв з рогатки, він одразу б поскаржився моему батьку, і мені було б не з медом.

Одного разу в неділю надвечір, коли ми сиділи в своєму гайку, хтось із хлопців запропонував погратися в мисливців. Усі погодились. Ми скинули саронги, позгортали їх і пообв'язувались ними, як це робили люди за давніх часів. Потім посплітали пояси, на голови начепили вінки з листя хлібного дерева і поробили собі луки. У мене лук вийшов довгий і тугий, стріли для нього я нарізав з бамбука. В інших хлопців луки були коротші за мій, а стріли вони поробили з стрижнів листя кокосової пальми. Скинувши сорочку, я почепив свій лук через плече. Інші хлопці зробили так само.

Наслідуючи стародавніх мисливців, ми прицаїлись у кущах і почали підстерігати здобич — яке-небудь звірятко чи птаха. Раптом крізь листя я побачив трьох сільських дівчат, що прийшли до ставка по воду. Дівчата весело перемовлялись. Потім одна з них штовхнула другу, і обидві голосно засміялись. Третя обняла ту, яку штовхнула подруга, і поцілувала її. Пустунка, подивившись, чи немає когось поблизу, пішла в танок, а її подружки сміялись і плескали в долоні.

— Якщо нас побачать, то й з села виженуть, ось згадаєте моє слово, виженуть! — сказала танцюристка.

— А може, хочете подивитись, як ходить старостина жінка? — спитала інша дівчина і

заходилась перекривляти її ходу.

— Це що! От подивились би ви, як пишється дружина нашого крамаря красуня Субехамі! — засміялася третя дівчина.

Субехамі — так звали мою мачуху.

Подружки зажадали, щоб дівчина показала, як ходить і моя мачуха. Дівчина зробила це з явним задоволенням.

— Ач яка красуня! — сміялись подружки.

Я сам ледве стримався, щоб не розреготатись.

Одна з дівчат підійшла до джерела, що було на березі ставка, стала на великий плескатий камінь і прив'язала до шийки глека вірвовку. Вона збиралась набрати води й піти додому.

— Біля водопою олені! — вигукнув я і схопився за лук.

— Б'ємо? — спитав Ранадева.

Я наклав стрілу, натягнув тятиву, націлився в гарненьку дівчину, що стояла на камені, і вистрілив.

— Ой мамо! — голосно скрикнула вона і сіла на камінь.

Мої товариші вистрілили двічі. Дві стріли

впали у воду, а дві інших влучили в ту ж саму дівчину.

— Одну оленицю вбито! — загорлали ми і вибігли з кущів.

Подруги дівчини, в яку влучили наші стріли, схопили свої глеки і, перелякані мало не до смерті, кинулись навтьоки. Вони, мабуть, подумали, що ми вирішили помститись їм за мою мачуху.

Ми підняли дівчину й однесли її в зарості. Вона голосно кричала, але поблизу не було ані живої душі, і ніхто, крім нас, її не чув.

— Ану, замовч! — гримнув я на дівчину й грізно додав: — Ми стародавні мисливці.

— Коли я передражнявала твою мачуху, нічого поганого у мене на думці не було. Я просто жартувала, — з сльозами в голосі виправдувалась дівчина.

Мені захотілося заспокоїти її.

— Нам здалося, що ви олені, — сказав я, — і ми помилково вистрілили в тебе.

— А що ми з нею робитимемо? — спитав Ранадева.

— Ми зараз будемо лікувати її рану цілющими травами, — відповів я, — а потім однесемо її назад до ставка і залишимо там.

— То вам здалося, що ми олені? — недовіжливо промовила дівчина і, озирнувшись довкола, додала: — Не треба мене нести. Я й сама можу йти.

Але я її не слухав.

— За діло! — скомандував я і одірвав від саронга Джінни довгу стрічку. Потім став навколішки й оглянув подряпину. З неї текла

кров. Я приклав до подряпини траву і зробив перев'язку. Мені чомусь здалося, що наша гра в мисливців почала дівчині подобатись.

— Пораненим ходити не можна,— звернувся я до своїх товаришів.— Даваймо всі разом підніmemo її й однесемо до ставка.

— Ні, не треба! Я й сама чудово дійду. Нас можуть побачити! — перелякалась дівчина.

— Замовч! — наказав я.— То й що ж, хай бачать. Адже ми стародавні мисливці.

Дівчина вчинила опір, але ми підняли її й однесли до ставка. Там вона встала, сказавши, що дома чекають воду, взяла глека, притисла його до себе й пішла.

Історія з полюванням страшенно обурила все село. Чого тільки люди не балакали!

— Упалі Гінівелле і ще четверо шибайголів улаштували біля ставка засідку, підстерegli там Лаліту, меншу дочку Надоріса Ламахеваге, і встрілили її з лука, — обурювались одні.

— Важко повірити,— казали другі, — щоб оті шмаркачі могли додуматись до такого злочину самі. Тут не обійшлося без якого-небудь негідника, старшого за віком.

— Та все одно цих поганців треба так провчити, щоб до нових віників пам'ятали,— казали старі діди.

Лаліта присягалась життям, що до події біля ставка ніхто, крім п'ятьох хлопців, причетний не був. Упалі Гінівелле поціли в її стрілою в ногу. Подряпина була неглибока, а закричала й впала вона просто з переляку. Хлопці однесли її під дерева, хоч вона

й чинила опір, потім приклали до подряпини цілющих трав, перев'язали, однесли назад до ставка й відпустили на всі чотири вітри.

— Але ж ніхто не чув, що ти кричала. Це як розуміти? — спитав Лаліту якийсь дід, ніби на допиті.

— Я кричала, і навіть не один раз, а двічі. Але Упалі звелів мені мовчати, і більше кричати я не наважилась.

— То ти злякалась отого шмаркача, га? Чи, може, ти сама ще маленька? А чому ти не кричала, коли вони тебе перев'язували? Чому сказала, що, мовляв, то була весела гра і вона тобі сподобалась? — допитувався старий далі.

— Це я потім зрозуміла, що то була гра,— виправдувалась Лаліта.

Кінчилося все тим, що розплачуватися за нашу витівку кінець кінцем довелося не нам, а Лаліті. Вона стала в селі посміховиськом. Близько півроку дівчина не наважувалась приходити до ставка і змушена була купатись у якомусь струмку далеко від села, куди ніхто не ходив.

Правда, батько суворо мене покарав. Мене було замкнено в моїй кімнаті і за одну ногу прив'язано до ніжки стола, наче до ганебного стовпа. Ця сувора кара застосовувалась у нас до найбільш невинуватих бешкетників, на яких не впливали навіть різки. Протягом трьох діб я обідав, вечеряв і снідав, прив'язаний за ногу. Однак навіть така жорстока кара не відвернула мене від жадоби пригод і не викликала в мені ніякого каяття.

За якийсь час по тому до батька завітав наш учитель і поскаржився, що я дуже часто не відвідую уроків.

— Не може такого бути! — здивовано вигукнув батько.— Мій син завжди йде з дому рано-вранці й повертається додому лише після того, як уроки в школі закінчуються. Правда, в минулому місяці Упалі кілька днів не ходив до школи, бо я покарав його за негідну поведінку.

— А він, мабуть, замість того, щоб сидіти в класі, бігає невідомо де і приходиться додому після уроків.

Вчителеві слова страшенно приголомшили батька.

— Я тебе в Маггону відправлю! — крикнув він на мене, коли вчитель пішов.

Тоді я не зрозумів цієї погрози і тільки згодом дізнався, що в Маггоні є дитячий виправний будинок.

«Чому батько не дозволяє мені досхочу гуляти?» — питав я сам себе. Підручники мені обридли, школа теж, та й учитель, який на уроках бурмотів якісь незрозумілі слова, обрид так само. Значно приємніше було гуляти з друзями, ще краще — побігти на річку, сісти в човна й плисти в далечінь. Адже я так любив чисте небо, свіже повітря, рух!

Я був дуже незадоволений своїм життям і запросив Джінну втекти зі мною з дому, але він не схотів.

Старі люди часто розказували, і мені не раз доводилося чути їхні розповіді, що деякі сміливці шукають в джунглях коштовне каміння і їм допомагають у цьому хлопці.

Чував я й розповіді про те, що відважні люди раз у раз знаходять в лісових нетрях скарби. Вони проказують заповітні слова, розбивають велетенські скелі, зсовують з місця статуї богів, під якими часто сховано скарби, вбивають величезних отруйних кобр, які охороняють їх. Я постійно мріяв вирушити в джунглі, зазнати там пригод та небезпек і вийти з них переможцем. Думати про це мені дуже подобалось...

Повсякденне сільське життя здавалось мені нецікавим і страшенно нудним.

Мій батько, аби його старший син остаточно не став неробою й негідником, зважився на крайні заходи і вирішив відправити мене на виховання у Великанд до свого давнього приятеля — директора школи.

Мачуха підтримала батька. Я завдавав їй лише клопоту і прикрощів, і вона була не від того, щоб якийсь час спокійно пожити без мене.

Недільного ранку ми з батьком сіли в автобус і вирушили у Великанд. Пан Андагала Дхармасінге, директор школи, зустрів нас дуже привітно. Він сказав, що для нього будь-яка нагода прислужитись моему батькові надзвичайно приємна, тому що, додав директор, він ніколи в житті не забуде про ту допомогу, яку надав йому мій батько під час вчителювання в Камбуругамуві. Потім пан Андагала Дхармасінге уважно глянув на мене і сказав мені кілька ласкавих слів.

— Прошу вас мати на увазі, що хлопець має погані нахили,— стиха промовив до нього мій батько.— Все це вплив вулиці. Діти в на-

шому селі всі такі — не слухають ні вчителів, ні батьків.

— Кожна дитина має погані нахили, — відповів директор, — навіть мої власні діти, яких у мене двоє, проте я не шкодую сил, аби їх виправити. Хочу сподіватись, що ваш син буде поводитись у моєму домі добре і що йому тут сподобається. В усякому разі тут він не буде в поганому товаристві.

Виголосивши цю коротеньку промову, пан Дхармасінге застерезливо підніс угору вказівного пальця і уважно подивився на мене.

Директор здався мені людиною, яка від напруженої роботи передчасно постаріла. Обличчя в нього було помережане зморшками й виснажене, волосся сиве. Звертаючись до мене, він раз у раз питав: «Ти мене зрозумів?»; не міг він обійтись без цього запитання навіть тоді, коли відповідав моєму батькові.

Дочка і син пана Дхармасінге, трохи прочинивши двері, стежили за мною з сусідньої кімнати й хихотіли. Я раз у раз озирався, але вони швидко ховались. Мені хотілося познайомитися з ними ближче. Хлопчикові було років з вісім, дівчинці — близько шести.

Мені чомусь здалося, що пан Дхармасінге і його дружина весь час перебувають у стані якогось звичного для них смутку. Вони, мабуть, колись зазнали великого горя, яке залишило слід на все життя.

Коли пан Дхармасінге побачив нас з батьком, він лише на якусь мить ледь посміхнувся до нас, і знову його обличчя набрало сумного, стомленого виразу. Його дружина або

взагалі не вміла посміхатися й сміятися, або вважала веселощі гріхом. Але хлопчик і дівчинка, дивлячись на мене, весь час посміхались, і пані Дхармасінге це дуже не подобалось.

— Щоб ти мені став гарним хлопцем, — наказав мені на прощання батько. — І не пустуй.

Наступного ранку директор повів мене до школи. Я потрапив у той клас, який вів сам пан Дхармасінге. З учнів лише троє були старші за мене. Ледве я сів на своєму місці, як один з них кинув у мене паперову кульку.

— Справжнісінька черепаха, — прошепотів він.

— Ну й бевзь, — сказав його сусід.

Пан Дхармасінге грюкнув палицею по столу й grimнув:

— Замовкніть!

Так почалося моє нове життя.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

ПРИГОДА НА МОРІ

Не минуло й двох тижнів, як я вже потоваришував майже з усіма хлопцями нашого класу. Вороже ставились до мене лише великий хлопець, який першого ж дня обізвав мене черепахою, та його сусід.

Як і досі, мені дуже подобались різні ігри й витівки, але до науки я в новій школі не мав ніякої охоти. На уроках весь час дово-

дилось зубрити всякі важкі слова й завчати непотрібні на мій погляд істини.

З директоровими дітьми я щиро заприятелював. Дівчинку звали Сомалата, а хлопчика — Гунадаса, і вони так само, як і я, не любили сидіти вдома. Після уроків ми бігли в садок, грали у яку-небудь гру, стрибали, галасували. Панові Дхармасінге страшенно це не подобалось. Він вважав, що ми марнуємо дорогоцінний час, і по кілька разів наказував нам: «Годі, годі! Ідїть вчити уроки». Найчастіше ми слухались його лише після того, як він загрозливо зводив руку.

Через кілька місяців я почав помічати, що дружина пана Дхармасінге дуже незадоволена нашою дружбою. Одного разу я навіть почув, як вона незадоволено пробурмотіла: «У цього хлопця на думці самі пустощі». Побачивши, що ми бігаємо і галасуємо в садку, вона сходила з веранди й казала: «Сомалата, перестань бігати, для тебе це шкідливо». Якщо ж вона бачила нас у тій частині садка, де був пісок, то говорила: «Дивіться, яку ви зняли пилюку. У вас неодмінно буде короста». Якщо вона помічала, що ми йдемо в кущі за садком, то кричала: «Сомалата, не смій туди ходити, там тебе кропива вжалить». Якщо ж вона бачила, що ми прямуємо до хвіртки, що виходила на путівець, то кричала: «Не можна вам туди ходити, там вас задавить машина!», хоч машини проїздили цією дорогою не частіше одного разу на тиждень.

Обідали ми всі разом. «Не плямкай!» — суворо казав мені директор. «За столом розмовляти не можна», — зупиняв він Гунадасу.

Якось під час обіду директор дорікнув Гунадасі за те, що він не вміє їсти рис із каррі¹. «Коли перемішуєш рис із м'ясом, не встромляй у їжу пальці далі другого суглоба». Почувши це, Сомалата встромила в рис всю долоню й почала люто м'яти його. Повчання батьків чомусь дуже сердили її, і вона часто робила зовсім протилежне.

Мене дуже дратував пан Дхармасінгетта й його нескінченні повчання, хоч я й розумів їхню слушність,

і неабияк зрадив, коли дізнався, що Сомалату й Гунадасу вони дратують не менше, ніж мене.

Якось у неділю ми з Гунадасою ловили в садку під камінням жаб. Щоб вони не втекли, ми садовили їх у порожню половинку кокосового горіха, накриваючи другою половинкою. Впіймали ми чотирьох жаб. Принісши горіх із жабами додому, поклали його на підлогу і зняли одну половинку. Жаби миттю вистрибнули з горіха, страшенно злякавши Сомалату. Двох із них Гунадаса зловив і знову посадив у горіх.

¹ Каррі — м'ясна приправа до рису.

— Ой, що я придумав! — вигукнув я.

Витягши жаб з горіха, ми однесли їх у їдальню, поклали на фаянсовий таріль і прикрили кришкою, а таріль поставили на обідній стіл.

— Ох і буде ж нам від матері, — зітхнув Гунадаса.

Вечері пан Дхармасінге покликав нас пити чай. На столі стояло кілька фаянсових тарелів: один з млинцями, другий з бананами, а третій був прикритий кришкою. Гунадаса крадькома глянув на мене, погляд у нього був напружений. Сомалата ледве стримувалась, щоб не розсміятись.

— А тут, мабуть, щось дуже смачне, — промовив пан Дхармасінге і, простягнувши руку, зняв кришку з тареля, на якому сиділи жаби.

— Що це? — скрикнув він і, трусячись від люті, схопився з свого місця.

Кришка від тареля впала на підлогу і з дзенькотом розбилась на дрібні скалки. Жаби злякано застрибали по столу. Сомалата не витримала і голосно розреготалась, і її батько розлютився ще більше.

Гунадаса злякався, проте ледве придушував у собі сміх.

Остаточо втративши самовладання, пан Дхармасінге дав своїй дочці дзвінкого ляпаса. Сомалата вибухнула плачем і кинулась у свою кімнату. Тоді директор схопив свого сина за вухо, підтягнув його до дверей, за якими зникла Сомалата, увіпхнув до кімнати, замкнув двері на замок і сховав ключа в кишеню. Після цього, підійшовши до мене,

він теж схопив мене за вухо і ввіпхнув до кімнати, поряд з тією, де вже сиділи Сомалата з Гунадасою. Я почув, як у замку клацнув ключ.

Та кімната, де мене замкнув пан Дхарма-сінге, сполучалася з кімнатою Сомалати й Гунадаси дверима. Я підійшов до цих дверей і поторгав їх. Вони теж були замкнуті. Тоді я приставив до дверей стільця, сів на нього й подивився в замкову щілину. Потім притулився до неї губами й стиха покликав:

— Сомалато!

Брат і сестра підбігли до дверей.

— Принеси стільця, постав його коло дверей і сядь на нього.

Гунадаса зробив, як я йому сказав.

— Іди до нас! — покликав він мене.

— Упалі, йди до нас! — покликкала й Сомалата.

— Як же я можу прийти? Двері замкнені, а ключа в мене немає.

— Від цих дверей ключ давно загублено. Спробуй поламати замок,— порадив мені Гунадаса.

— Ну, цей замок не поламати,— відповів я.— Спробую відчинити двері якимось інакше.

Пошукавши, я знайшов у шухляді стола викрутку й спробував викрутити з дверних завісів шурупи, але вони сиділи в дереві надто міцно. Тоді я змастив завіси кокосовою олією, виліз на стільця і, підсунувши під неї відкрутку, заходився розхитувати шурупи.

— Що ти там робиш? — гукнув Гунадаса.

— Тихо, не кричи! — відповів я.

Після того, як я змастив олією верхню завісу разів із п'ять, мені пощастило викрутити перший шуруп. Трохи викрутивши й решту, я зліз на підлогу і повторив цю операцію з нижньою завісою, але з тією різницею, що викрутив усі шурупи. Упоравшись із цим, я притиснув двері столом, виліз на нього і викрутив усі шурупи з верхньої завіси. Потім, злізши на підлогу, взяв з ліжка подушку, поклав її біля дверей на підлогу й відсунув стола. Двері впали на подушку майже нечутно. Сомалата, наче по містку, вбігла по них у мою кімнату й вистрибом повернулася до Гунадаси.

— Годі бігати,— зупинив її Гунадаса.

Я пішов до них. Сомалата радісно підстрибувала й сміялась, а у мене вже виник новий план. Підійшовши до шафи, я спробував відчинити дверці, але вони були замкнені.

— Ось тобі ключ,— сказала Сомалата і,

висунувши нижню шухляду шафи, простягнула мені ключа.

— Є пропозиція,— промовив я, відкриваючи шафу.

— Яка? — зацікавлено спитав Гунадаса.

— Зробити гойдалку.

— Але ж у нас немає вірьовки.

— А зараз ми зробимо її ось із цього,— відповів я і витяг із шафи дві скатертини і два сарі.

— Ой і битиме ж нас мати! — завагався був Гунадаса.

— Потім ми покладемо все назад, — заспокоїв я його.

Зв'язавши скатертини і сарі, я скрутив їх джгутом, висунув на середину кімнати стіл, поставив на нього стільця і прив'язав обидва кінці до сволака. Вийшло щось схоже на гойдалку. Потім я поставив стіл назад до вікна, посадив на гойдалку Сомалату і штовхнув її. Гунадаса схопився за гойдалку ззаду Сомалати, а я заходився їх розгойдувати. Раптом у замку почувся скрегіт ключа. Я обернувся. На порозі стояла пані Дхарма-сінге.

— Ой лишенько! — вигукнула вона і кинулась до дверей, що лежали на підлозі. — Хто це дозволив вам зняти двері? Навіть завіси познімали! Хто це зробив? — раптом вона побачила нашу гойдалку.— Ой лишенько! — вигукнула вона знову.— Мої сарі! Два моїх найкращих сарі! І ще скатертини! Хто ж це зробив? Це ти, бешкетнику!

Вона схопила Сомалату й Гунадасу за руки і силоміць потягла їх з кімнати.

— Це не дитина, а кара господня! — з серцем кинула вона.— Так цей хлопець рознесе на друзки увесь будинок!

На крик своєї дружини прибіг пан Дхармасінге. Побачивши жахливу картину руйнації, директор на мить остовпів, безтямно перебігаючи поглядом по кімнаті, потім щосили крутонув мене за вухо, відважив мені дзвінкого ляпаса і кинувся по свою палицю. Я кулею вилетів геть із кімнати, вскочив у кухню і чорним ходом вибіг з дому. Потрапити до рук директора мені зовсім не хотілось, тому я, не зупиняючись, пробіг повз хвіртку, що вела в садок, перескочив через паркан — і шукай вітру в полі.

Повернувся я лише через три дні.

Згодом мені розповідали, що пан Дхармасінге разом із своїми родичами ненастанно мене розшукував. Вони оббігали все село і його околиці. «Якщо з цим шибеником щонебудь станеться, мені доведеться за нього відповідати», — без кінця-краю повторював пан Дхармасінге. Та я бачив, як мене шукали, тому що спочатку ховався недалеко від дому. Вони обшукували подвір'я, темні завулки, кущі. Коли пан Дхармасінге чи хто-небудь з його родичів наближалися до моєї схованки, я тікав далі, ховався в іншому місці й спостерігав, як вони, похнюпивши голови, розходяться після марних пошуків по своїх домівках.

Увечері я почув, як хтось із родичів пана Дхармасінге сказав, що вони йдуть шукати мене на березі моря, а якщо не знайдуть, то вранці спробують щастя на базарі.

Коли я побачив, що вони повертаються від моря, я негайно побіг туди. Місяць був уповні, і в його сяйві море і берег були такі красиві, що я ніяк не міг намиливатись цією чарівною картиною.

Невдовзі прийшли рибалки. Вони покидали в човен мішки, весла, бутлі з водою та смолоскипи, зіпхнули човна в спокійне море і подалися до далекого рифу, де вони, очевидно, ловили рибу.

Години за дві до світанку на берег прийшли інші рибалки, сміливі й відважні люди, які ловили велику рибу, і заходились ладнати в дорогу свого величезного човна. Вибравши слухну хвилину, я скочив у цього човна і ліг на дно, майже сховавшись під кормовою лавкою. Все моє тіло боліло від втоми.

Човен відчалив. Біля бортів тихо шепотіли хвилі, рибалки неголосно перемовлялись між собою. Нарешті лагідний плескіт хвиль і морський вітерець приспали мене, і я міцно заснув. Коли я знову розплющив очі, був ясний ранок, яскраво світило сонце. В кочетах, як і перше, ритмічно порипували весла.

— Ось тобі й маєш! Та тут хтось лежить! — вигукнув, нахилиючись, один з рибалок. Я побачив просто над собою широко розкриті від здивування очі й поросле густою бородою обличчя і схопився на ноги.

— Та це ж хлопець!

— Хлопець? Не може бути! — вигукнув стёрновий!

— І якого біса він сховався на нашому човні? — розсердився другий рибалка. — Де

ми його подінемо у відкритому морі? Якщо повернемося назад, то тільки змарнуємо день і нічого не зробимо.

— Кинемо цього негідника за борт та й край,— люто промовив третій рибалка. — А самі гайда ловити рибу.

Але тут мене впізнав стерновий.

— Та це ж той самий хлопець, що живе в директора школи,— мовив він до своїх товаришів.

Втручання стернового трохи мене підбадьорило.

— Я цього директора знаю,— докинув один з рибалок.— Скнара, яких світ не бачив.

— Будь ласка, не везіть мене назад, — гаряче попросив я.— Я буду вам допомагати чим тільки зможу, і слухатимусь кожного вашого слова. А моря я не боюсь:

— Хлопець, здається, не з полохливих,— промовив рибалка, який запропонував був кинути мене за борт.

Питання про те, відвезти мене назад на берег, чи взяти з собою, остаточно мав розв'язати стерновий. Звичайно, якби рибалки не запізнаювались, а місце, де вони мали намір ловити рибу, було не так далеко, мене б одвезли на берег.

— Авжеж, не з полохливих,— погодився другий рибалка.— Хай їде з нами.

Стерновий трохи подумав і сказав, що він не заперечеує.

Човен плив усе далі й далі в море. Спочатку рибалки орієнтувались на вершину однієї з гір на березі, а коли вона зникла за обрієм, орієнтиром для них став маяк. Його

світло, наче маленька зірочка, яскраво спалахувало віддалеки.

Повіяв свіжий вітерець, і один з рибалок підняв парус. Прив'язавши один кінець шкота, він дав другий його кінець стерновому, і човен швидко побіг по безмежній морській рівнині. Вода за кормою вирувала й пінилась, від носа й корми розбігались хвилі, а я стояв, випроставшись на весь зріст, і спокійно дивився вперед, відчуваючи, що рибалки здивовані моєю сміливістю.

Коли човен підійшов до того місця, де треба було розпочинати ловити рибу, один з рибалок опустив за борт важкий камінь. Мені хотілось хоч трохи допомогти своїм новим знайомим, і я подав кожному рибалці по мішку, що лежали на дні човна.

Рибалки прив'язали ці мішки до поясів, і взяли в руки довгі бамбукові вудилища з міцною волосінню й великими гачками. Потім один з рибалок почав пригорщами сипати у воду принаду, а стерновий закинув вудочку туди, де падала принада, і одразу ж різко підсік. За мить на дні човна підстрибував і виблискував лускою перший тунець. Тоді й інші рибалки, крім двох, що кидали принаду по обидва боки від човна, почали закидати свої вудочки. Море навколо човна аж кипіло, тунці кидались на принаду, знімаючи хмари бризок, вистрибували з води, стукались об борт човна і хапали наживу безперестанку. Стояв такий шум, наче згряя собак билась за кістку.

Не минуло й години, і човен був урівень з бортами повний риби. Рибалки неохоче змо-

тали свої вудочки і сіли перепочити. Потім вони помили в морі руки й витягли пакунки з їжею. Мені теж захотілось їсти. Зрозумівши це, стерновий поділився своїм сніданком зі мною. Всі рибалки пожадливо їли каррі і рис. Їжа була досить проста, але вона здалась мені надзвичайно смачною. Крім каррі і рису, був іще варений з лимоном тунець і гостра на смак кокосова самбола¹. Я з'їв усе, що дав мені стерновий, але не наївся. Помітивши це, один з рибалок дав мені ще рису, а стерновий риби й самболи. Я перемішав усе це і з'їв до останньої крихти.

Після сніданку всі знову помили руки в морі й напилися води з бутлів.

— То як, тобі сподобалося ловити тунців? — спитав стерновий.

— Страшенно сподобалось,— відповів я з невинним виглядом.— Так сподобалось, що хочеться ще раз спробувати.

— Так он куди ти хилиш! — вигукнув один із рибалок.— Більше й близько підходити до нашого човна не смій! Зрозумів?

— А ми й справді думали, як би його позбутися зайвих пасажирів, щоб для риби було більше місця,— мовив другий.

— Так, так! Він правду каже. Ти ж сам бачив, на який величезний табун ми натрапили. Таке не кожного дня буває. Якби тебе не було, ми б ще з десятків тунців могли покласти в човна,— додав стерновий і, бажаючи пояснити, чому рибалки не хочуть нікого

---

¹ Кокосова самбола — їжа з в'яленого тунця і тертого кокосового горіха, приправлена перцем.

брати з собою, розповів про такий випадок.

Одного разу якийсь чиновник умовив кількох рибалок взяти його в море. Вони натрапили на страшенно великий табун тунців і навантажили човен рибою врівень з бортами. Але ловля так захопила рибалок, їм так кортіло зловити ще з сорок — п'ятдесят тунців, що вони почали поглядати на чиновника досить вороже. Кінець кінцем одному з рибалок урвався терпець.

— Викиньмо його в море,— запропонував він, — адже ще скільки риби можна наловити...

Такого випадку, зрозуміло, не було. Все це хтось придумав з лихим наміром звести на рибалок наклеп і показати, які вони жадібні. Стерновий, розповідаючи, весело сміявся: він і сам, очевидно, не вірив, що таке могло бути.

— Ну, час додому,— закінчив розмову стерновий.

Інший рибалка витягнув камінь, що правив за якір, і ми попливли додому. На морі був штиль. Перед нами знову розляглась безмежна водна рівнина, по якій перебігали яскраві сонячні плями.

На обрії з'явилося щось схоже на маленьку темну хмаринку.

— То вершина гори, наш орієнтир,— пояснив мені стерновий.

Хмаринка дедалі збільшувалась, і незабаром я виразно побачив порослу лісом вершину гори. Слідом за цим на обрії стали виникати маленькі темні цятки, які через кілька годин перетворились на пишні верхівки коко-

сових пальм. Земля поступово наближалась. Ось уже на березі видно рибальські халупи, човни, біля яких стрибає, кричить і б'ється за викинуту принаду вороння. Ось уже рибалки виходять з човна і підтягують його на берег. До нас підбігають якісь чоловіки, хлопці зазирають у човен і дивуються, скільки ми наловили риби. Я вистрибую на берег.

— Та це ж той самий хлопець, якого директор школи розшукує вже третій день! — дивується якийсь старий дід.

— Хлопець він хоробрий, ніде правди діти,— каже стерновий і ласкаво дивиться на мене. Забобонні рибалки думали, що це я приніс їм щастя і що риби вони наловили завдяки мені.

— Відведи хлопця до директора школи Дхармасінге та прихопи в подарунок двійко гарних тунців,— наказав стерновий одному з рибалок.

Побачивши мене, пан Дхармасінге і його дружина полегшено зітхнули, а в Сомалати від радості в очах заблищали сльози. Гунадаса ж відразу попросив, щоб я негайно розповів йому про свої пригоди.

— Невже ти справді ходив з рибалками у відкрите море? — не вірив він.

— Так ось у чім річ! Ти втік з дому лише для того, щоб наловити нам риби,— ущипливо зауважила пані Дхармасінге.— А ми мало не збожеволіли, розшукуючи тебе. Адже ми відповідаємо за тебе перед твоїм батьком.

Сам пан Дхармасінге не промовив ні слова.

На другий день приїхав мій батько. Його викликав телеграмою директор. Не встиг

батько увійти в будинок, як подружжя почало скаржитися на мене.

— Ваш син весь час поводився вкрай неслухняно і заслуговував за це якнайсуворішої карі. Втім, ми не карали його, ні разу навіть пальцем не зачепили,— заявила пані Дхармасінге, притишивши голос, щоб я її не почув.

— Дарма ви його не шмагали,— голосно відповів мій батько.— І я дуже прошу вас вдаватись до різок, якщо він буде поводитися погано й надалі. Щоб виправити цього негідника, потрібні найжорстокіші заходи.

— Хіба я можу бити вашого сина? — здивувався пан Дхармасінге.— Та в мене просто рука на нього не зніметься.

— Бийте його, бийте! І скільки б ви його не били, я на це не нарікатиму.

— Ми дуже й дуже просимо вас забрати його додому.

— Але як же забрати його зараз? Адже ви казали, що в школі скоро розпочнуться екзамени. Простіть його, будь ласка, востаннє, дайте йому ще одну можливість спокутувати свої провини. Я прошу вас як високоосвічену людину і свого найкращого друга.

— Він у нас майже рік, але за цей час став ще більш неслухняний. Ми вже й просили, і умовляли його, однак наші зусилля пропали марно. Але ви, пане Гінівелле, мій особистий друг, і я просто не можу не задовольнити вашого прохання,— відповів пан Дхармасінге.

На цьому розмова закінчилась, і мій батько поїхав додому.

БІЙКА

Батько звелів мені прожити в директора школи всі свята. Додому я мав повернутися лише після того, як складу екзамену.

Директор і його дружина воліли проводити свята тихо й спокійно. Найулюбленішою їхньою розвагою було повчати нас, що можна і чого не можна робити. Вони ретельно, по кілька разів на день, перелічували гроші, які належало заплатити дрібному торгівцеві чи крамареві. І так день у день...

Нудьгу, що вселилася на свята в цьому домі, якоюсь мірою порушували тільки Сомалата, Гунадаса та я.

Майже весь час минав у мене на вулиці, де я бігав і грався з своїми шкільними товаришами. Я думаю, що пан Дхармасінге давав мені таку волю, аби ми з Сомалатою та Гунадасою не побили в його домі посуд та меблі. Своїм же дітям виходити з двору не дозволяв.

Директор готувався урочисто зустріти сингальський Новий рік. На свято він запросив сільського крамаря. Цей крамар відвідав директора напередодні свята. Вбрався він дуже пишно: на ньому був новісінький саронг, плащ, до якого замість гудзиків було пришито п'ять блискучих золотих монет, черевики і золотий ланцюжок з почепленими до нього великими й маленькими золотими монетами.

Коли крамар зайшов до кімнати, ми сиділи на матах і їли зварений на молоці рис, розкладений на листі банана. Після взаємних привітань гостя, щоб ушанувати, було посаджено біля хазяїна. Потім подано млинці на олії та різні новорічні ласощі. Покуштувавши їх, крамар узяв у руки бронзовий світильник, засвітив його і насипав на підставку жменьку звареного на молоці рису. Потім він укинув кілька зерняток рису в рот, підвівся, взяв листок бетеля, поклав на нього дві монетки — одну срібну, а другу мідну, згорнув цей листок і разом з монетами простягнув його на розкритій долоні панові Дхармасінге. Після цього крамар повторив цю церемонію з усіма іншими.

Пан Дхармасінге поважно підвівся з свого місця і дбайливо поклав листок бетеля з загорнутими в нього монетами в шафу. Його дружина наслідувала його приклад, причому вигляд у неї був такий урочистий, наче вона робила жертвоприношення. Вона запевнила, що навіть не доторкнеться своїх монет до наступного Нового року. Мені крамар подарував одну срібну монету, зовсім маленьку, і одну мідну, трохи більшу. Директор подарував усім дітям — Сомалаті, Гунадасі й мені, — кожному по п'ять центів. Потім ми розгорнули подарунки, одержані від директорової дружини.

— Але ж тут лише один цент! — промовив Гунадаса.

У мене теж була монетка в один цент. Я поклав її на долоню й удав, ніби милуюся нею.

— Усього тільки один-однісінький цент! — вигукнула Сомалата й нестримно розреготалась, побачивши такий подарунок.

— Ці гроші ти, дочко, не витрачай, нехай вони так і лежать у бетелі до наступного Нового року, — спокійно порадила дружина директора, яку сміх Сомалати анітрохи не роздратував.

У відповідь Сомалата взяла листок бетеля в рот і почала його жувати. Від такої зухвалої вихватки я став про неї ще кращої думки.

В самий день Нового року до нас у гості завітало кілька хлопців, з якими ми разом учились. Той великий хлопець, який дражнив мене черепахою, теж прийшов. У цей день нам дозволялося грати на гроші, і ми заходились змагатися в «цеглинку». Сомалата раз у раз програвала, а я вигравав. В одному з конів Сомалата підкинула свою монету так, що вона впала якраз посеред цеглини. Тоді Піясена, той великий хлопець, всупереч усім правилам став підсовувати її ногою до краю. Я не стримався і вдарив його по цій нозі. Тоді він затопив мені в голову. У відповідь я дав йому по шиї. Розпочалася бійка. Хлопці ледве нас розборонили.

Коли порядок було відновлено, ми заходились грати в «муху». В цій грі все залежить від того, поталанить тобі чи ні. Піясені весь час страшенно щастило, і він виграв шість разів підряд. Проте в сьомому коні все ж таки виграв Гунадаса. Тут я випадково побачив, як Піясена непомітно підмінив свою монету іншою, значно меншою. «Як сталося, що

Піясена виграв аж шість разів підряд? — спитав я самого себе. — І яке він має право міняти монету, коли виграв Гунадаса?»

Коли муха знову сіла на монету Піясени, я схопив ту монету, уважно оглянув її, понюхав і почув запах протухлої риби. Тоді я простягнув монету ще одному хлопцеві й сказав:

— Ану, понюхай!

— Смердить рибою, — відповів той і кинув монету.

Піясена миттю став на неї ногою і почав терти її об цегляну долівку. Я відштовхнув його, схопив монету і знову понюхав її, щоб упевнитись, чи не помилився. Тоді Піясена щосили вдарив мене кулаком в обличчя. Удар був такий, що на якусь мить мені забило памороки. Прийшовши до пам'яті, я кинувся на Піясену, але мене схопили за руки. Тут Піясена знову замахнувся, щоб ударити мене. Це так обурило хлопців, що вони всі гуртом накинулись на нього й почали бити його по голові, в груди, в спину. Страшенно перелякавшись, він видерся у нас із рук і втік додому.

Коли після новорічних канікул Піясена прийшов до школи, хлопці, побачивши його, хором закричали:

— Смердюча Риба!

Прізвисько Смердюча Риба залишилось за Піясеною назавжди.

Наближався час екзаменів, і директор всі дні і ночі проводив у школі. Любов цієї людини до своєї справи, працьовитість і неви-

черпна енергія просто вражали мене. Для пана Дхармасінге, на відміну від багатьох інших вчителів, професія педагога не була лише засобом заробити гроші. Можливість рік у рік навчати наук десятки хлопців і дівчат, підтримувати в школі зразковий порядок давало йому справжню насолоду. Його учні діставали з усіх предметів якщо не добрі, то в усякому разі цілком задовільні оцінки. Навіть я, хоч і не любив учитись, набув завдяки непохитній наполегливості директора дуже пристойних знань.

Уже перед початком екзаменів директор був у край перевтомлений і дуже нервував. Особливо непокоїв його диктант. Диктант був важкий. Він вимагав від учнів суворого до-

держання надзвичайно складних правил у написанні зубних і піднебінних приголосних «ла» і «на». Екзаменатори, виводячи оцінку за диктант, найбільше зважали на правильне написання цих приголосних.

Директор добре знав, що не тільки школярі або він сам, а навіть учені, які знають мову палі чи санскрит, від яких веде походження більшість слів сингальської мови, у тих випадках, коли походження слова неясне, не можуть сказати з певністю, як його належить написати. І він ніяк не міг примиритися з тим, що екзаменатори надто чіпляються до таких помилок,— адже від цих приголосних залежить не значення слів, а хіба що їхнє звучання.

За три дні до екзаменів директор придумав хитрий спосіб допомогти нам.

— Під час диктанту уважно дивіться на мене,— сказав він.— Якщо я чухатиму голову, то слово треба писати через піднебінну приголосну.

Нарешті настав день письмового екзамену. Диктант диктував сам директор. Пам'ятаючи його настанову, ми щоразу, коли траплялись набридлі приголосні «ла» і «на», дивились на директорову голову. І треба сказати, що хитрість, до якої вдався директор, допомогла нам уникнути купи помилок. Шкільний інспектор, що був присутній на екзамені, не тільки подумати, але й уявити собі не міг, що наш директор здатний на таку витівку.

ВЕСЕЛИЙ ШАХРАЙ

Через вісім місяців пана Дхармасінге перевели на посаду директора державної школи в Діквеллі. Спочатку я був думав, що розкрилася хитрість з диктантом і його перевели саме через це, але незабаром переконався, що причина зовсім інша. Директора перевели за його власним проханням і в порядку службового підвищення, визнавши його заслуги як педагога.

Пан Дхармасінге давно чекав нагоди позбутися моєї персони. Після того, як я з'їздив по рибу, він мене майже не помічав, розмовляв зі мною дуже рідко і ніколи ні за що не сварив. Невдовзі перед від'їздом пана Дхармасінге приїхав мій батько і нарешті забрав мене додому.

Батько влаштував мене в школу, що була неподалік від нашого дому. Він хотів, щоб я закінчив вісім класів, а потім почав допомагати йому в торгівлі. Але незабаром він схилився до іншого плану — забрати мене з школи й послати в учні до одного знайомого бакалійника, що жив у провінції Канді і мав там свою крамницю.

Джінна був щасливий від того, що я повернувся. Ранадева, Дангадаса та Ширипала зустріли мене радісним криком. Само собою зрозуміло, що моя мачуха від такого вияву дружніх почуттів була не в дуже великому захваті.

Мені багато разів траплялося слухати розповіді про сміливі мандри одного нашого односельця на ймення Суранчія. Ще до того дня, як я народився на світ, він подався у місто і став злодієм та грабіжником. Він переодягався і непомітно прослизав у будинки європейців, крадучи там ножі, виделки, ложки, годинники та інші коштовні речі. Люди в селі запевняли, що варто було Суранчії тричі проказати таємне заклинання, подмухати собі на долоню і прикласти потім її до замка, як будь-які двері нечутно поверталися на своїх завісах, гостинно розчиняючись перед ним. Час від часу Суранчія з'являвся в селі з повним лантухом крадених речей і зупинявся в своєї тітки. Одного разу, з'явившись у селі, він, казали люди, дав декому з своїх знайомих по ножу й виделці, синові старости подарував срібного годинника, а самому старості — аж дванадцять срібних ложок та ножів. Потім решту краденого продав заможним селянам і повернувся в Коломбо. Проте інші селяни, що ставились до нього вороже, розповідали про ці відвідини зовсім не так. Вони твердили, що Суранчія, перш ніж повернутись у місто, позичив у старости двадцять п'ять рупій і не віддав їх, а годинника видурив назад. Суранчія буцімто вдався до такої хитрості. Через кілька днів по тому, як Суранчія позичив у старости двадцять п'ять рупій, він зайшов до його сина і з таємничим виглядом сказав:

— Я тільки що одержав з Коломбо листа від одного мого приятеля, дуже обізнаної людини. Він пише, що в поліцію хтось надіслав

на твого батька донос. Той донос написав, мабуть, хтось дуже лютий на старосту, звинувачуючи твого батька в тому, ніби він змовився зі мною, увійшов у спілку і продає крадені речі, які я привожу з Коломбо. Бачиш, до чого воно йдеться? Тепер годинника, якого я подарував тобі, тримати вдома не можна, бо на ньому викарбувано ім'я його колишнього хазяїна європейця. Кожної хвилини сюди може наскочити поліція, і якщо вона знайде годинника, тобі буде непереливки. Давай годинника мені, я його так сховаю, що ніхто не знайде. А коли небезпека минеться, я його тобі поверну.

Старостин син дуже злякався і відразу ж віддав Суранчії годинника.

Минуло два дні і Суранчія зник. А через кілька годин після цього до старости заявився поліцейський і почав питати про Суранчію. Однак згодом дехто став запевняти, що то був не поліцейський, а переодягнений помічник Суранчії.

Проте ті селяни, які ставилися до Суранчії добре, захищали його, запевняючи, що це наклепи тих, кому Суранчія нічого не подарував. Прихильники Суранчії при цьому додавали, що він віддає біднякам більшу частину тих грошей, які втворює, продаючи крадене.

Я охоче вірив усьому доброму про Суранчію, і мені навіть почало здаватись, що не всі його славні діла відомі. В моїй уяві постать Суранчії набула романтичних рис.

Важко уявити, як я розгубився й зрадив, коли одного дня дізнався, що Суранчія при-

був у наше село! На зріст він був досить високий, з розумними очима й високим чолом, а чуприна в нього була густа й кучерява, як вовна. Суранчія був худорлявий, різкі риси його смаглявого обличчя свідчили швидше про хитрість, ніж про відвагу. І хоч цей чоловік, про якого я так багато чув, і не був велетнем із закрученими вгору довгими вусами й лютим поглядом,— а досі Суранчія вимальовувався в моїй уяві саме таким,— мое

романтичне ставлення до нього анітрохи не змінилось. Суранчія був одягнений у новий саронг з цупкого шовку й у шовкову сорочку. Коли Суранчія йшов, поділ саронга, торкаючись його ніг, приємно шурхотів.

Незабаром ми з Суранчією дуже близько потоваришували. Він подарував мені тенісного м'яча й гарного складаного ножа з чотирма лезами. Я загорнув ці подарунки в ганчірку і сховав у шафу. Суранчії подобалося дивитись на наші ігри, і він багато часу проводив з нами, знайомлячи нас із своїми пригодами. Суранчія розповів нам, що перед тим, як залізти в будинок, він тричі повертається на всі чотири боки й проказує таємні заклин-

нання й тричі видихає повітря. Всі, хто в будинку, відразу ж засинають, і за якихось півгодини Суранчія спокійнісінько виходить з будинку, невпізнанно змінивши свій зовнішній вигляд і прихопивши з собою всі знайдені цінні речі.

— А після того, як прокажеш заклинання, ти прикладаєш до замка долоню? — спитав я.

Суранчія на мить замовк, глянув на мене і повів свою розповідь далі. Одного разу він заліз у будинок якогось поміщика, позабрав срібні й інші цінні речі і вже лаштувався був піти, як раптом на нього накинувся величезний собака. Проте Суранчія не розгубився. Він витяг з кишені шмат м'яса, яке для таких випадків він завжди бере з собою, і кинув його собаці. Той пожадливо накинувся на те м'ясо, але сторожі вже встигли прокинутись від його гавкоту й забігали подвір'ям з голосним криком: «Злодій! Злодій!» Тоді Суранчія миттю переодягся робітником, які в той час працювали в поміщика на чайній плантації, теж забігав по двору з криком «Злодій! Злодій!», а потім непомітно вислизнув за ворота.

В селі Суранчія пробув з тиждень і поїхав у Коломбо. Незабаром він повернувся, але не сам, а в товаристві дуже вродливої жінки. Мешканцям села він сказав, що це славетна артистка міс Енні Перера.

Минуло кілька днів, і Суранчія завітав до пана Дхармасінге для ділової розмови. Суранчія повідомив, що він і міс Перера мають на думці влаштувати виставу для мешканців

села і що для цього їм потрібен шкільний зал. Пан Дхармасінге відразу ж погодився дати їм зал на який завгодно суботній вечір, великодушно додавши, що грошей за це з них не візьме.

Наступного ранку Суранчія і міс Перера поїхали до Коломбо. Звідти Суранчія повернувся сам, привізши з собою цілий стос віддрукованих афіш. Він попросив мене і моїх друзів розповсюдити їх де тільки можна, пообіцявши, що пустить нас на виставу безплатно та ще й подарує щось кожному. І ми гаряче взялися до діла.

В суботу, перед початком вистави, Суранчія попросив мене дати йому ножа, якого він мені подарував за розповсюдження афіш.

— На ножі викарбувано ім'я його колишнього власника,— заявив він,— і для тебе буде значно краще, якщо цей ніж сьогодні буде в мене. Поліції якимсь чином стало відомо, що я тут, і сьогодні ввечері в село мають заявитися її агенти. Вони, певна річ, перш за все почнуть шукати крадене і трусити підозрілих осіб. Я так сховаю цього ножа, що його ніхто не знайде, а коли все заспокоїться, знову дам його тобі.

Ввечері в шкільному залі було повно народу. Прийшло навіть кілька жінок. Сцену освітлювала гасова лампа. Час минав, але вистава чомусь не розпочиналась. Глядачі хвилювались.

— Чого не починають? — питали люди одне в одного.

Хтось засвистів.

Якийсь парубок вигукнув:

— Нас обдурили!

— Хай повертають гроші! — крикнув другий.

Мої друзі, яких Суранчія теж пустив на виставу за розповсюдження афіш, і собі почали кричати й тупотіти ногами. Знявся страшений гармидер. Жінки, що сиділи в перших рядах, неймовірно перелякались. Раптом з кімнати, де переодягались артисти, долинула лайка, щось загуркотіло і почувся такий жахливий крик, що жінки посхоплювались з своїх місць, а чоловіки приготувались їх захищати. В цю мить на сцену вибіг якийсь невідомий чоловік із закривавленим обличчям.

— Артисти б'ються! Ножами! Рятуй-

тєсь! — закpичав він і, розбивши гасову лампу, зник у темpаві.

Жінки заверещали. Натовп кинувся до дверей. Я і мої друзі теж. Ми вискочили надвір і побігли. Побачивши, що дехто повертається назад до школи, ми зупинились, почекали і теж пішли назад. Двоє поліцейських вели Суранчію до закpитого візка, що стояв біля дверей школи. Якийсь парубок підбіг до нього і кpикнув:

— Ану, віддай мені гроші!

— Ще чого захотів! — засміявся один з поліцейських.— Знаєш, хто це? Гpабіжник. Він пограбував будинок англійця, всі коштовні речі забрав. Зараз ми веземо його до в'язниці. Якщо в тебе є до нього претензії, напиши заяву в поліцію.

Другого дня ми дізнались, що нас підло обдурили. Ніяких «артистів» і близько не було, а «славетна артистка» Енні Перера навіть і не поверталася з Коломбо. Що ж до бійки, то її інсценували троє шахраїв з ватаги Суранчії. Чоловік, що розбив гасову лампу і кpикнув «Рятуйтеся!», теж був шахрай, а кров на його обличчі — звичайна червона фарба... Поліцейські належали до ватаги Суранчії і грали задалегідь підготовані ролі.

Стало також відомо, що поліція намагалась повідомити старосту про дві таких самих «вистави», що їх Суранчія влаштував у двох інших селах, але запізнилась. Начальник поліції порадив нашому старості бути менш довірливим і повідомляти про всіх підозрілих осіб.

— Ну й пройда, цей Суранчія! — сказав

Дангадаса.— Видурив таки назад подарованого годинника.

— Не треба було віддавати,— засміявся Ранадева.

— Та я не хотів, але він сказав, що на кришці викарбувано ім'я власника, і я злякався.

— А в мене забрав ножа,— сказав я.

— От негідник!

— Всіх обдурив!

— Не зовсім. Тенісний м'яч залишився в мене,— закінчив я розмову.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

ГРАБІЖНИКИ

Як і колись, наука мало мене вабила, але я ходив до школи значно акуратніше, і через це батько почав ставитись до мене набагато краще. На додачу до всього мерзенний вчинок Суранчії розкрив мені очі, хто насправді цей чоловік, і від мого схиляння перед ним не лишилося й сліду, хоч у нас у селі про нього та про його витівку згадували мало не щодня. Селяни ще довго глузували з молодих і старих дурнів, яким закортіло подивитись на «славетних артистів». Щоправда, з нашої ватаги вони не сміялись.

Джінна був у значно кращому настрої, ніж я, бо він радів з того, що ми проводимо свята разом. Наближався день Нового року, і батько з мачухою дозволяли нам часто і

довго гуляти. На цей час достигла різна садовина й горіхи, і для всіх хлопців настала щаслива пора. З ранку до вечора ми не злазили з дерев. У всьому селі не лишилось жодного садка, в якому ми не побували б. Не залізли ми лише в садок колишнього ченця на ім'я Упасака. Дерев стояли там аж червоні від достиглих плодів і нездоланно вабили нас. Проте Упасака зажив у селі слави дуже скупі й лихого людини, і ми його боялись. Він нещадно бив, а потім вів до поліції кожного хлопця, який наважувався влізти до нього в садок.

Одного разу Джінна прибіг до нас і сказав, що зустрів Упасаку на вулиці, одягнутого в шерстяний саронг і з білим капелюхом на голові.

— Він, мабуть, їде в Матару або ж у Галле,— зауважив я.— Коли він туди збирається, то завжди надягає шерстяний саронг і білий капелюх.

— Якщо це так, то він повернеться в село хіба що пізно ввечері. Кращої нагоди обчухрати його садок не буде,— сказав Джінна.

І ми, наче ватага справжніх грабіжників, вирушили в похід. Підійшовши до садка, ми побачили, що попід парканом густо росте кропива і кущі з довгими гострими колючками. Їх насадив Упасака. Минуло добрих п'ятнадцять хвилин, перш ніж ми подолали цю перешкоду і перелізли через паркан.

— Геть усе обчухраємо,— з серцем мовив Джінна, який був дуже лютий на Упасаку.

Ширипала і я лишились біля паркана, а Джінна з Дангадасою видізли на дерева і

заходились скидати звідти плоди. Ранадева збирав їх і складав у кошик. З першим деревом Джінна впорався дуже швидко і поліз на друге. В цю мить я побачив Упасаку, що повертався додому. Признаюсь, його несподівана поява злякала мене. Я гукнув Джінні, щоб він стрибав із дерева й тікав. Сам же я схопив кошика і перелетів через паркан. Ранадева з Ширипалою кинулись слідом за мною. Видершись з колючок, ми побачили, що Джінни немає. Тоді ми повернулись до паркана і зазирнули в садок.

Упасака, схопивши Джінну, аж трусився від люті і тягнув його до будинку. Він кричав, що відведе Джінну в поліцію. Потім я побачив, як він щосили вдарив Джінну кулаком.

— Вперед! — гукнув я до хлопців.

Ми перескочили через паркан і кинулись на Упасаку. Я схопив його за ноги, Ширипала з Ранадевою повисли на ньому з обох боків, Джінна штовхнув його в груди, і Упасака впав на спину. Поки хлопці тримали ченця, я знайшов вірвовку. Потім ми його міцно зв'язали й утекли, прихопивши з собою все, що встигли нарвати.

Другого дня по селу поповзли найрізноманітніші чутки. Казали, що я, Джінна і ще трое хлопців залізли в будинок ченця Упасаки і намагались вкрасти гроші та цінні речі. А коли, мовляв, Упасака зненацька застукав нас на місці злочину, то Джінна вдарив його дрючком по голові, він знепритомнів, і злодії втекли. Хлопців, які були зі мною й Джінною, Упасака не встиг упізнати.

До цього додавали, що в село ось-ось має прибути поліція, щоб заарештувати злочинців.

Мене й Джінну батько жорстоко відшмагав, а мачусі сказав:

— Не маю сумніву, що Упасака впізнав і інших хлопців, але казати, хто вони, не хоче, бо, мабуть, то старостині родичі.

— Упалі скоро п'ятнадцять років, і різки його вже не виправлять,— мовила мачуха.

— Правда твоя,— відповів батько, який ніяк не міг заспокоїтись.— Спробуємо ще послати його до крамаря Симона, що живе в Маскелії. Місяць тому я бачився з ним, і він сказав, що згодний взяти Упалі. Симон упевнений, що йому пощастить дещо втовкмачити цьому шибайголові і привчити його до

корисної справи. Він змусить цього шибеника працювати з ранку до вечора, це будуть найкращі для нього ліки.

— Адже ми нічого не шкодували, аби він тільки вчився! — вигукнула мачуха.— Та хіба він може це зрозуміти? Якщо ми його куди-небудь не пошлемо, то він кінець кінцем потрапить у в'язницю. Остання надія — це примусити його працювати.

Я страшенно боявся, що мене заарештують, але ні батько, ні мачуха, ані словом не обмовились про поліцію. Втім, треба сказати, що рішення батька послати мене в Маскелію лякало мене не менше, бо я гадав, що працювати учнем у крамаря в провінції Канді, десь аж край світу, це все одно, як сидіти у в'язниці. Отож я знову запропонував Джінні тікати з дому. Джінна, який не менше за мене боявся, що його заарештують, негайно погодився.

Нагода здійснити наш намір трапилась досить швидко: батько поїхав у своїх справах і взяв з собою мачуху. Повернутись вони мали не раніше як другого дня. Ми з Джінною не гаючись зібрали свої речі й опівночі покинули будинок.

Рано-вранці ми вийшли на дорогу, що вела з Матарі в Галле. В який бік іти далі, ми не знали, бо ніякої певної мети в нас не було. Ми стояли на дорозі й сперечались, поки побачили запряженого волами воза. Ми пішли слідом за ним...

На другий день ми були від нашого дому вже миль за двадцять, і коли побачили біля дороги покинуту амбаламу, то наважились

трохи відпочити. Неподалік виднівся чийсь будинок і навіс, під яким лежала копра.

— Чи не піти нам до хазяїна? — спитав Джінна.— Може, він візьме нас в найми хоч за харчі. Це було б добре.

— А що ж ми зможемо в нього робити? — поцікавився я.

— Все, що він загадає. Якщо ж нам у нього не сподобається, то будемо шукати чогось іншого.

— Де ж ти шукатимеш?

— Не знаю. Далі буде видніше.

Ми знайшли хазяїна, розповіли йому якусь неймовірну історію про своє життя і попросили взяти нас на роботу. Хазяїн погодився і спитав, звідки ми прийшли. Довелося збрехати йому, що з Великанди.

Мені було доручено стерегти копру, яку щоранку розкладали в дворі, щоб вона добре просохла, а Джінну поставили доглядати волів. Крім цього ми мусили поратись і в хаті.

Якось я випадково почув, як хазяйка сказала до свого чоловіка:

— Ось побачиш, ці хлопці зовсім не з Великанди, а з якого-небудь села на півдні. З усього видно.

Я зрозумів, що коли ми якнайшвидше не заберемося звідси, то батько знайде нас обох і одведе додому. Шкода було кидати це місце, але довелось. Хазяїн розрахувався з нами, заплативши нам по півтори рупії за місяць. Робили ж ми у нього два місяці, отже, всього одержали на двох шість рупій. Сховавши гроші, ми розпрощалися з хазяями й пішли шукати нового пристановища.

Центральна частина країни приваблювала нас більше, ніж узбережжя, тому ми проминули Атанікіте і дійшли аж до Батаватукіссе. Там ми найнялись до одного селянина, який вирощував на продаж городину.

Сільце було невелике, тихе. З одного його боку стіною стояли джунглі, з другого виблискували води озера, великого й красивого. З джунглів день і ніч долинали до села ревіння ведмедів, вищання дикобразів, пронизливі крики птахів. Усе тут здавалося нам чудесним і таємничим.

Нашого нового хазяїна звали Поді Гамарала. У нього було дві рушниці. Одна звичайна, яка заряджалася з казенної частини, а друга стара, яка заряджалася з дула. Поді Гамарала став учити мене стріляти, і через півроку я влучав у ціль досить пристойно. Одного разу я вбив ведмедя, і Поді Гамарала сказав:

— Убивати звірів — це гріх.

— Якщо це гріх, — відповів я, — то таких грішників багато.

— А я от ніколи не ходжу на полювання, — сказав Поді Гамарала, — і навчився стріляти лише для того, щоб лякати звірів, коли вони толочать і псують мої посіви. Я, мабуть, не зміг би влучити в звіра, якби навіть і захотів. На мою думку, всі добрі мисливці — грішники.

Поді Гамарала вирощував маніоку й батат. Ми з Джінною допомагали йому викопувати з землі їхні великі гулясті бульби, і ця робота неабияк нам подобалась. Полювати звірів і птахів хазяїн мені заборонив, але

зовсім не заперечував, коли я пострілами відганяв їх з його полів.

Працювати ми починали рано-вранці, а опівдні, стомлені й голодні, йшли додому обідати. Варений рис, маніока, каррі з сушеної риби після роботи здавались нам смачнішими за вишукані їства і ласощі.

Глибока протока з'єднувала озеро з болотом. В цій протоці, якщо вірити чуткам, водилася сила-силенна величезних крокодилів, які нібито пожирали навіть людей і волів.

Признатись, я вірив цим чуткам, бо ще вдома, до того як утік, я чув чийсь розповідь про те, як одному чоловікові крокодил відкусив ногу аж до стегна.

Ця протока починалась зовсім недалеко від хати нашого хазяїна. Вода в ній здавалась густою від мулу. Дерев, що розрослись на її берегах, утворювали темний тунель, що вів у невідомість.

На озері було дуже багато островів. Один з них, який називався «Зміїний» мав таку лиху славу, що до нього не наважувались наближатись і найвідважніші рибалки. Подейку-

вали, ніби на цей острів ось уже більше ста років не ступала нічия нога і що він вкритий густими непрохідними хащами, в яких повно отруйних змій.

Мешканці села, в якому ми тепер жили, та й сусідніх сіл, з давніх-давен полювали на різних змій: кобр, гадюк, кунакатів, мапилів, а також на тих страшних змій, які, якщо вірити старим людям, побачивши людину, кидаються їй просто в обличчя й виривають очі. Впійманих змій селяни в спеціальних круглих кошах відвозили до Зміїного острова й викидали на берег, вважаючи, що вони загинуть там від голоду. Але сталось, як запевняли, зовсім протилежне: змії не тільки не загинули, а розплодились так, що таємничий острів кінець кінцем перетворився на справжній зміїний розплідник. Необхідно зазначити, що вбивати змій, навіть найбільш небезпечних, місцеві жителі вважали за великий гріх. Вони не наважувались на це навіть тоді, коли бачили отруйного гада біля своєї хати.

Якщо вірити чуткам, на острові жили не тільки страшні змії, але й злі духи. Багато хто з селян запевняв, що на одному з його горбів час од часу з'являється чиясь величезна постать, тримаючи на голові їлека, з якого бурхає полум'я. Вони присягались, що бачили це на власні очі.

Про Зміїний острів існували й інші перекази. Люди розповідали, що за часів сингальських королів на ньому переховувались ватаги розбійників і що посеред острова ще й досі збереглися печери, в яких жили ті розбійники.

Ми з Джінною не один раз підпливали до Зміїного острова човном, але вийти на берег не наважувались. Джінна навіть і говорити про це не хотів.

— Даремно ми до нього підпливаємо так близько. На цьому острові самі злі духи та отруйні змії. І не лише отруйні, але й такі, яких ти ніколи й не бачив, — змії перевертні.

Мабуть, кожній людині знайомий такий душевний стан, коли вона не зважає на небезпеку і буває ладна на одчайдушні вчинки. І от одного дня, коли мене поймав саме такий настрій, я сів у човна, поплив до острова і, перемагаючи страх, вистрибнув на його берег. Мої ноги відразу ж вище колін вгрузли в липку й густу грязюку. Мені аж перехопило подих від страху, але я йому не піддався. Доклавши великих зусиль, я подолав твань і опинився на твердому ґрунті. Вздовж берега тяглися густі зарості, і від мангрових дерев, схожих на привидів, що ніби кудись ішли на своїх коренях-ходулях, мені чомусь похололо в грудях. Ще страшнішими й таємничішими здались мені зарості папороті із схожим на велетенських стоног листям, а також височенні коркові дерева, що росли просто на болоті, де блищали віконця води. Коркові дерева були обплетені ліанами, на прямих, як списи, гілках висіли й повільно гойдались на довгих ніжках плоди.

Передчуття якогось лиха, чогось жахливого дедалі дужче оповивало мене, і я із запізнілим каяттям пошкодував, що не взяв свого вірного друга Джінну.

З джунглів до мене долинали якісь дивні таємничі звуки, заглушуючи на мить звичне для мого вуха дзижчання комах і щебетання птахів. У повітрі пахло прілим листям, гнилими плодами.

Я досить довго непорушно стояв на місці, тривожно озираючись довкола, поки трохи не заспокоївся. Потім я все ж таки вирішив дослідити острів. Продершись крізь зарості папороті, я вийшов на широку галявину, посеред якої височіла невелика скеля. Я виліз на неї й роздивився довкола. Виявилось, що центральна частина острова була вільна від тропічного лісу і являла собою, по суті, луг, на якому росли три великих кокосових пальми і два мангових дерева. На пальмах було багато горіхів. Те, що на острові росли пальми, дуже мене здивувало. «Хто міг посадити тут ці дерева? — питав я сам себе. — Невже розбійники, що жили сто років тому?»

Я рушив далі. Ледве продираючись крізь плетиво ліан і колючі кущі, я нарешті вийшов на луг, що його видно було з вершини скелі. Під кокосовими пальмами і манговими деревами валялись висохлі горіхи й плоди, що вже починали гнити.

Кілька кокосових горіхів я взяв з собою.

Джунглі жили своїм галасливим і метушливим життям. Кричали папуги, щебетали, співали й цвірінькали тисячі птахів, точились нескінченні бої за здобич — солодкі плоди й горіхи каджу.

Раптом у мене над головою почувся чийсь глузливий сміх. Я здригнувся. Сміх почувся знову, і тільки після цього я зрозумів, що то

кричить на дереві дятел. Але тут же хтось кашлянув ззаду. Я обернувся і нікого не побачив.

— Хто там? — гукнув я.

Відповіді не було. Я трохи постояв і пішов назад. В мене не лишилось ніяких сумнівів: острів населений якимись таємничими істотами, і їхню таємницю я будь-що повинен розкрити!

Обминувши болото, я вийшов на берег. Човен стояв там, де я його залишив. Я кинув у нього кокосові горіхи, відштовхнувся й поплив додому.

Коли я розповів Джінні, де був і що бачив, то й йому захотілось відвідати Зміїний острів.

Через тиждень ми поїхали на острів удвох і оглянули всі місця, вільні від лісу й густих чагарників. Нам пощастило знайти джерело і неподалік нього печеру, в якій хтось колись жив. У печері вздовж однієї з стін лежала довга кам'яна плита, на ній вільно могли вмонтуватися троє чоловік. Денне світло проходило в печеру крізь вхід і маленький отвір вгорі.

У мене виникла цікава думка, і я сказав Джінні:

— Слухай, давай оселимось на цьому острові. Будемо розчищати джунглі і обробляти землю.

— А що ми їстимем?

— Привеземо з собою рису та інших харчів, посуд...

— Але ж у нас немає ні мотык, ні сокир, ні лопат.

— Це ми купимо або позичимо в Поді Гама-рالی. Жити будемо в цій печері. Копати колодязь не треба, бо поряд є джерело.

Джінна погодився.

Повернувшись додому, ми розповіли про свій намір Поді Гама-ралі.

— Ви що, хочете жити в отому зміїному лігві? — здивувався він.— Там, мабуть, і ногу поставити нікуди, щоб не наступити на яку-небудь кобру чи гадюку.

— Ми не бачили на острові жодної змії, — розсміявся я. — Навіть звичайнісінького вужа.

— Не може того бути! — вигукнув він. — А я думав, що там змії аж кишать. Але хай ви таки справді не бачили там жодної змії. То де ж тоді поділись ті змії, яких стільки років возили на острів?

— Невже ви думаєте, що кобри могли вилізти із закритих кошів? Вони в них так і подохли, а якщо яка й вилізла, то попливла з острова до себе додому.

— А хіба кобри вміють плавати? — спитав Джінна.

— Що правда, то правда. Вміють. Вони дуже далеко плавають,— відповів Поді Гама-рала.

Після цієї розмови Поді Гама-рала подарував нам старого човна, гостру сокиру і де-що з посуду. В місцевого крамаря ми купили рису, солі, борошна, стручкового перцю, сушеної риби, дві сокири, два ножі, дві тарілки — словом усе, що нам треба було для переселення на острів.

ЗМІЇНИЙ ОСТРІВ

Наступні два дні ми доводили до ладу човна, конопатили його й смолили, щоб він не протікав. Ми також замінили старі кочети новими. У неділю вранці ми навантажили в човна все, що хотіли взяти з собою на острів, і були готові розпочати нове життя.

Проводжав нас Поді Гама-рала. Він прийшов до човна і на прощання подарував нам уже велике цуценя і рушницю.

— Човен у вас перевантажений, — застеріг він. — Дивіться, пливіть обережно.

Ми від щирого серця подякували йому й вирушили в путь. Дотримуючись доброї поради Поді Гама-рала, ми пливли не поспішаючи. Густі мангрові зарості тяглися вздовж усього берега острова, але ми знайшли прогалину і причалили. Вивантаживши з човна речі, ми витягли його на пісок, принесли три досить товстих колоди, поклали їх у воду біля самого берега і наклали на них каменюк. Вийшло щось схоже на причал. Після цього ми протоптали до нашої печери стежку, попереносили все, що привезли з собою, простелили мати, поклали подушки і лягли перепочити. Трохи відпочивши, встали й приготували собі сніданок — їли кокосові горіхи й лишились голодні. Зате обід у нас був розкішний. Джінна зварив рису й каррі з сушеної риби, а я приготував з кокосового горіха смачну самболу. Наївшись донесхочу, ми зно-

ву полягали на свої мати й одразу заснули наче вбиті.

Прокинулись ми тільки вранці другого дня. Та й то розбудили нас птахи, що співали, цвірінькали й кричали в джунглях. Поснідали ми вареним бататом, випили чаю з пальмовим цукром і взялись до роботи.

Ми працювали наполегливо й старанно, і десь через тиждень побачили перші наслідки наших зусиль: за цей час ми встигли розчистити досить велику ділянку землі й засадити її бататом і маніокою. Після цього ми взялися до плодів манго: зібрали з обох дерев, розрізали кожний плід надвое, з внутрішнього боку кожної половинки зробили глибокий надріз ножем, посолили й поклали сушитись на сонці. Треба було ще довести до ладу джерело. Ми зробили й це. Почистили його, викинули мул і твань, обгородили його невисоким кам'яним муром. Коротко кажучи, не минуло й двох тижнів, як та частина острова, де

ми знайшли притулок, набрала зовсім іншого вигляду.

Джінна взяв собі за звичку спати біля самісінького входу в печеру. І от якось вночі він схопився з своєї мати, вчепився мені в плече й закричав:

— Дивись, дивись! Онде вогонь! Він пливе, пливе! Піднімається вгору!

— Справді, вогонь,— спокійно відповів я.— Дивно, звідки він тут міг взятися.

— А пам'ятаєш, як Поді Гама-рала розповідав нам про привид?

Не знаю, чи існують на світі привиди, але я їх аніскільки не боюсь. Та й взагалі згадую про них лише на кладовищі або темної ночі в лісі. Цей таємничий вогонь, що повільно рухався над верхівками дерев, зовсім мене не злякав, а лише викликав цікавість.

— Треба з'ясувати, в чім тут справа,— сказав я.— Але навпростець джунглями нам на той бік не пройти. Доведеться сісти в човна і плисти вздовж берега.

— В такій темряві плисти в човні не можна,— заперечив Джінна.— Там протока і скелі, і ми розіб'ємось. Ти ж пам'ятаєш, Поді Гама-рала казав, що протоки бояться навіть найбільш сміливі й досвідчені рибалки.

Ми вилізли на скелю і почали вдивлятись у тому напрямку, де мала бути протока. Незабаром ми побачили, що по воді до нашого острова пливе щось темне. Не було сумнівів, що то човен.

Але в кого виникла така невідкладна потреба відвідати острів, щоб ризикувати жит-

тям? Тут крилась якась таємниця, і нам дуже кортіло її розв'язати. Я згадав, що коли вперше приїхав на острів, за моєю спиною хтось покашлював, і розповів про це Джінні.

— То, мабуть, привид! — злякано вигукнув Джінна.

Другого дня ми попливли в село, щоб віддати нашого друга Поді Гама-ралу. В подарунок йому ми везли плоди каджу і сушені манго. Від каджу Поді Гама-рала відмовився, а манго взяв лише кілька штук. Решту плодів каджу і мішок сушених манго ми понесли на базар і продали. За вторговані гроші ми купили рису та інших харчів, гачки ловити рибу і волосінь для вудок. Потім пообідали в Поді Гама-рала і без ніяких пригод повернулись на Зміїний острів.

Нас дуже цікавив протилежний бік острова, і ми вирішили дістатись туди навпростець через джунглі. Але всі наші спроби прокласти туди стежку виявились марними: міцні ліани, густі колючі чагарники, переплетені якимись виткими рослинами, були для нас непереборною перешкодою.

Тоді я спробував ловити рибу. Для цього я зрубав молоде деревце кітула, зняв з його тонкого стовбура кору, розколов уздовж на дві половинки і підсушив їх на вогні. В такий спосіб я приготував два вудлища. До кожного з них я прив'язав міцну волосінь з поплавком, гачком та грузилом і пішов на берег. Вилізши на камінь, що лежав у воді, я закинув вудочки. Джінна сів поряд зі мною і спостерігав, як я ловлю рибу. Того дня мені пощастило впіймати одного коропа і ще трьох

рибин білого кольору. З цього улову ми приготували собі обід.

Минув якийсь час, і ми з Джінною знову спробували прокласти стежку на другий бік острова. Працювали ми з тиждень, страшенно намучились, але стежку через джунглі все одно не проклали і вирішили відмовитись од цього наміру, тим більше, що треба було садити маніоку й батат.

Одного дня ми з Джінною помітили на шій в нашої собаки Дадорії велику пухлину і дуже злякались, подумавши, що це ознака сказу. Джінна оглянув пухлину і впевнено заявив:

— На мою думку, Дадорію вкусила кобра.

— Отже, собака здохне?

— Ні, це не обов'язково,— відповів мій друг з виглядом великого знавця.— Якби укус був смертельний, то Дадорія вже давно б здохла.

Наша собака була природженим мисливцем, до того ж надзвичайно жорстоким. Дадорія кидалась на все живе, навіть на отруйних змій. Вона вже встигла загризти двох кобр, третю від неминучої загибелі врятував Джінна, вчасно зупинивши собаку.

Якось увечері, коли ми відпочивали в печері після важкої праці на новій ділянці землі, яку ми розчищали від кущів, Джінна зауважив:

— Твій батько, мабуть, і досі тебе розшукує.

— Можливо, але, як бачиш, іще не знайшов і, певно, думає, що ми втекли за кордон.

— Ні, цього він не може думати. Мабуть,

вважає, що ми в Коломбо, бо всі сільські хлопці тікають туди.

— Хотілось би знати, що робить тепер Ширипала. Певно, все ще ходить до школи. А Ранадева збирався поїхати з села й влаштуватись на службу в якій-небудь великій торговельній фірмі.

— Ти йому казав, що ми збираємось утекти з дому?

— Ні, не встиг.

— Поліція, мабуть, обнишпорила все село, шукаючи нас.

— Не думаю. Але сусіди, звичайно, допомагали моему батькові в пошуках.

— Слухай, давай навідаємось до нашого першого хазяїна. Може, він що-небудь знає про твого батька й мачуху.

— Треба буде навідатись, але не зараз. От зберемо добрий врожай, продамо його й поїдемо. А тим часом треба сумлінно працювати.

Ділянка землі, яку ми обробили, давала дедалі більше батату, маніоки й різної городини, і тепер ми щотижня, а то й частіше їздили на базар продавати те, що виростили своїми руками. Одягу ми майже не купували, нікого не наймали собі в поміч і платили гроші тільки вантажникам, які переносили важкі лантухи з бататом і маніокою від човна до базару. Треба, проте, сказати, що коштувало це нам зовсім мало, і під кінець року у нас з Джінною було вже рупій двісті грошей.

Ми поступово збільшували ділянку землі, на якій вирощували городину. Коли настав період дощів, ми за порадою Поді Гама-рали

посадили два десятки кокосових пальм і півтора десятка бананових дерев. Поді Гамарала став часто приїжджати до нас на острів. Іноді він залишався у нас ночувати і тоді довго розповідав нам про своє життя або розказував різні цікаві речі. Коли ж Поді Гамарала бачив мене з вудочками, то казав: «Гріх, гріх», але від того, щоб сварити мене, утримувався.

Одного дня ми знову побачили над джунглями блукаючий вогонь. Чому він не з'являвся так довго? Чи, може, ми просто не помічали його, бо перестали про нього думати. Як і минулого разу, ми вилізли на скелю і знову побачили човна. Човен плив на вогонь на протилежному кінці острова.

Я звинуватив Джінну в тому, що ми зовсім перестали цікавитись мандрівним вогнем.

— Та я й сам шкодую, що ми ні про що не дізналися,— відповів Джінна.— Треба буде поїхати туди вдень і подивитись як слід.

— Вдень їхати ні до чого. Човен підпливає лише вночі, а перед тим на горбі неодмінно загоряється вогонь.

— Може, цей вогонь викликає човна?

— Не знаю. Але ми повинні зараз же

вирушити на той кінець острова,— рішуче мовив я.

— А як ми туди дістанемось? Через джунглі? — спитав Джінна.

— Ні, на човні,— нетерпляче відповів я.

— Але ж ми розіб'ємось об підводні скелі!

— Не розіб'ємось. Спочатку одійдемо від острова, потім проминем гирло протоки, повернемо праворуч і будемо там, куди прямує той човен.

— На це треба не менше, як сім годин.

— Запевняю тебе, що не більше чотирьох. Човен завжди повертається з острова перед світанком, встигнемо.

— Нізачо не встигнемо. До того ж на тому боці треба буде висаджуватися просто в джунглях. Краще вже...

Я рішуче взяв весло і попрямував до човна.

— Якщо боїшся,— мовив я,— то сиди тут. Поїду без тебе.

— Ні, я не боюсь. З тобою, Упалі, я нічого не боюсь, навіть смерті,— Джінна взяв друге весло і рушив слідом за мною.

Ми відштовхнули човна від нашого причалу й попливли. Раптом знявся вітер, веслувати стало дуже важко.

— Казав же, що буде не з медом,— сказав Джінна, ледве переводячи подих і витираючи краплі поту.

Наш човен просувався вперед дуже повільно, стрибаючи на високих хвилях, що їх розігнав вітер, і знімаючи хмари бризок, які швидко промочили нас до рубця. Проте ми ні на хвилину не випускали весел з рук.

Іноді нам зустрічались рибальські човни.

Знаючи, що починається буря, рибалки тримались якомога ближче до берега. Вітер-хилів дерева аж до землі, і їхнє гілля нагадувало розпущене волосся диких жінок, що шалено мчать наввипередки. Хвилі з лютим гуркотом падали на прибережні скелі, але ми відчайдушно пливли вперед і вперед.

— Веслуй дужче, бо зараз розіб'є об скелі! — крикнув мені Джінна.

Після трьох годин упертої боротьби з вітром і хвилями ми проминули скелясте гирло протоки й різко повернули праворуч. Тепер вітер дув ззаду, і наш човен швидко помчав уперед.

— Гей-гей, хлопці! — гукнув до нас якийсь рибалка, гарячково веслюючи до берега. — Тримайтесь від протоки далі, бо розіб'є.

— Чув? — глянув на мене Джінна.

— Та чув, — відповів я. — А ти греби. Розіб'є — до берега й без човна допливемо.

Перешкоди і небезпеки завжди лише зміцнювали мою волю і бажання домогтися свого. Човен, з якого до нас гукав рибалка, був уже далеко. Ми вперто просувалися вперед, і коли наблизились до того кінця острова, який нас так цікавив, то в проході між двома скелями побачили ще одного човна.

— Це той самий, — вигукнув я. — Він повертається. Ану, швидше!

— Сил нема, не можу... — відповів, задихаючись, Джінна.

Я теж зовсім виснажився і ледве витягав своє весло з води. Таємничий човен проминув скелі і став віддалятися від нас. Ми ще змогли роздивитись, що в ньому сидить

жінка і хлопчик. Веслувала жінка. Ми гукнули до них, щоб вони зупинились, але їхній човен пішов ще швидше.

— Вони нас не почули,— промовив Джінна.

«З якою метою їздить ця жінка на острів, що зажив такої поганої слави, та ще й уночі? Що це за блукаючий вогонь? Чому човен поспішає залишити острів до схід сонця?» — питав я себе, не знаходячи відповіді.

Ми трохи перепочили і знову взялися за весла. Вздовж цього берега острова з води стирчало безліч скель. Ми довго шукали між ними безпечний прохід, але знайти ніяк не могли. Тоді ми попрямували до того місця, звідки, як ми гадали, вплив таємничий човен, але відразу ж наштовхнулись днищем на підводну скелю.

— Давай назад! — люто закричав на мене Джінна.— Гайда додому, а вранці повернемося. Візьмемо з собою все, що треба, щоб упоратись із цим привидом.

Сперечатись не було підстав. Ми мовчки розвернули човна і не поспішаючи рушили назад.

— Ми ж були навіть без рушниць,— сказав Джінна,— і нам просто пощастило, що ми не змогли вийти на берег. Не знаю, хто там живе, диявол чи людина, але з голими руками туди потикатись не варто.

— Авжеж, про рушницю ми й забули.

— Вранці візьмемо. Ще невідомо, з ким нам доведеться зустрітись.

За півгодини протока вже лишилась за кормою нашого човна, нас підхопив потужний вітер, і ми швидко помчали вперед.

ДИВНИЙ ГІСТЬ

Прокинувшись вранці, Джінна зварив рис і приготував кокосову самболу. Це мене здивувало, тому що ми ніколи не їли вранці гарячу страву, і я спитав Джінну:

— Чого це ти надумався варити?

— А ти хіба забув? Адже ми попливемо на той бік острова,— відповів Джінна, підсоваючи мені повну тарілку рису.— Попоїж як слід.

— Але я стільки не з'їм.

— А ти спробуй. Невідомо ж, коли ми повернемося сюди і скільки часу блукатимемо джунглями. Може, обіду й не буде.

Джінна з'їв дві повних тарілки рису, вимив посуд, поставив його на полицю й заходився лаштуватись в дорогу. Згадавши про сокиру, він пішов углиб печери, але відразу ж вискочив звідти. «Мамо, вмираю!» — пронизливо скрикнув він і впав. Я підхопив його й поклав на постіль, потім зазирнув углиб печери. Там, повільно погойдуючись з боку в бік верхньою частиною тулуба, лежала величезна кобра. Я схопив рушницю і вже націлювався в змію, щоб прострілити їй голову, як раптом ззаду на мене накинувся Джінна.

— Не стріляй! Ми обидва помremo! — закричав він і повалив мене на землю.

Щосили відштовхнувши Джінну, я підвівся, схопив рушницю і знову націлювався в кобру.

— Не можна її вбивати! Не можна! — кричав охоплений жахом Джінна.

— Кого не можна вбивати?

— Кобру! Кобру!

Вигляд Джінни мене вразив. Він був білий, як крейда, і його аж корчило від жахливого болю. Якось у газеті мені трапилось прочитати статтю, в якій говорилось, що проти зміїної отрути прекрасними ліками може бути сік бананового дерева. Я вже хотів був вибігти з печери й зрубати бананове дерево, щоб видавити соку, але подумав, що залишити свого друга в печері сам на сам з коброю надто небезпечно, і зупинився.

— Зараз я в'ю цю падлюку й принесу тобі ліки від отрути! — люто вигукнув я, знову підводячи рушницю.

— Благаю тебе, не вбивай пані кобру, — просив Джінна, — і швидше неси ліки. Пані кобра мене не займе.

— І ти називаєш цю зміюку «пані кобра»?

— Не можна ображати її. Будь ласка, швидше неси ліки, мені страшенно боляче.

Схопивши сокиру, я вибіг із печери, зрубав бананове деревце, потовк стовбур, вичавив повну склянку соку. Джінна випив його весь до останньої краплі. Кобра вже зникла.

— Де ця підступна погань? — роздратовано вигукнув я, роздивляючись на всі боки.

До печери вбігла Дадорія. Спересердя я штурхнув її ногою:

— Раніше треба було прийти.

Джінна глянув на мене й промовив з лагідною усмішкою:

— Пані кобри немає.

— Куди ж попрямувала її величність?

— Не знаю. Мабуть, відпочивати.

— Якщо тобі подобається панькатись із кобрами, а їхні укуси тобі приємні — це твоя особиста справа. Щодо мене, то я не заспокоюсь, поки не знищу цю отруйну погань.

Ледве стримуючи лютя, я взяв рушницю й пішов шукати кобру. Змарнував я майже годину, але її біля печери не було. Повернувся я ще більш сердитий, та й стан Джінни дуже непокоїв мене.

— Слухай, Джінно, зараз я поїду в село і привезу до тебе лікаря.

— Не треба. Мені вже краще. Я тримав у руці ножа, і кобра не вкусила мене по-справжньому.

Я оглянув руку Джінни і знайшов лише невеличку подряпину.

— Якби це кобра хоч трошки прокусила мені шкіру, мене б уже на цьому світі не було, — сказав він.

— А чого це ти так думаєш?

Джінна зрадів моєму запитанню і жваво відповів:

— О, я знаю про кобр і взагалі про змії геть усе. Мій дядько чудово виліковував від зміїної отрути, та й батько трохи вмів це робити.

— Отже, й ти, певно, вмієш?

— Ні, не вмю. Дядько нікому не розкривав своїх секретів і не казав, яким зіллям і якими ліками він лікує.

— На мою думку, найкраще буде привезти до тебе лікаря. Зараз ти почуваш себе непогано, але невідомо, що буде далі.

— Лікаря поки що мені не треба. А далі — побачимо.

— Як хочеш. Але пам'ятай, що кобра може знову заповзти в печеру, бо вона шукає тут жаб. І чого ти не дав мені її вбити! — вигукнув я.

— Вбити? Тільки божевільні вбивають кобр. Адже це найлютіша, найпідступніша і найбільш мстива з усіх змій. Той, хто її вб'є, буде каратися за це з роду в рід. Вона мститиметься на його дітях і внуках. А наша кобра була ще й самкою, що й зовсім погано.

— Самкою? Отже, тим краще було б її знищити.

— Мовчи! Один чоловік убив кобру, і знаєш, що потім було? Спочатку він загинув, а потім і вся його сім'я.

— Ні в тебе, ні в мене сім'ї немає, отже, нам нічого боятись. До того ж ця кобра зрозуміла, що я хотів її вбити, і тепер все одно спробує нам відплатити за це.

— Ні, ця кобра лиха нам не заподіє. Адже вона самка. А самки приходять тільки до тих, кого люблять.

— Що ти сказав? Люблять? — засміявся я.— Отже, ця кобра вкусила тебе тому, що дуже тебе любить?

— Авжеж, саме через це. Але вона любить не мене.

— А кого ж іще? Ну й дурниці ти верзеш!

— Ніякі не дурниці. Вона прийшла до нас, тому що любить тебе.

— Мене?

— Так, тебе.

— З якої це речі кобра буде мене любити? Адже я не змія.

— Перестань блюзнірствувати! — мовив Джінна урочисто, наче сивобородий дід. — Хай буде тобі відомо, що ця кобра — твоя мати. Її привела сюди материнська любов. Мене ж вона вкусила для того, щоб покарати за те, що ти разом зі мною покинув свого батька і рідну домівку. Але цього разу вона хотіла лише застерегти. Звичайно, вона могла вбити мене на місці, але навмисно цього не зробила. Поки що вона тільки налякала нас.

Я аж остовпів, почувши від Джінни таку дурницю. Я чував од людей, що людина після своєї смерті може відродитись у подобі кобри і в такому вигляді мстити своїм ворогам чи допомагати своїм дітям, але я завжди вважав це нісенітницею. І зараз слова Джінни страшенно мене обурили. Я пам'ятав, як ніжно любила мене моя мати. Я теж дуже любив її, а поживши з мачухою, став просто обожнювати її пам'ять, і саме слово «мати» стало для мене чимсь прекрасним і святим. Я теж вірив у потойбічне життя, але твердження Джінни, нібито моя мати після смерті перетворилась на кобру, боляче вразило мої найкращі почуття.

— Отже, ти кажеш, що моя мати відродилась у вигляді кобри і, бажаючи показати мені свою любов, прийшла сюди? — майже несвідомо перепитав я.

— Я не зовсім у цьому впевнений, але, мабуть, це була саме вона. Коли ти пішов по банановий сік, вона поповзла слідом за тобою.

— Таким чином, я хотів застрелити свою матір?

— Авжеж.

— Перестань ляпати язиком! — крикнув я, страшенно розлютившись.

— Я не ляпаю, про це написано в священних книгах. Можеш сам прочитати, якщо хочеш.

— Якщо ти ще хоч раз скажеш, що моя мати кобра, я тобі в'язи скручу!

— Не розумію, чого ти сердишся. Я повторюю те, що написано в священних книгах.

— А ти читав ці священні книги чи хоч бачив їх?

— Сам не читав, але мені розповідали люди, які їх читали і навіть вивчали.

— Хто ж ці мудреці?

— Та хоч би й мій рідний дідусь.

— А, цей старий базіка! Он від кого ти набрався цих дурниць!

Зрозумівши, як глибоко він мене образив, Джінна перестав твердити, ніби моя мати перетворилась на кобру. Але, правду кажучи, обурився я зовсім не через те, що вважав, буцімто Джінна плете нісенітниці. Ні, я сам майже вірив у те, що він казав. Адже мене з дитинства виховували в пошані до релігії, і я ні разу не замислився, чи відповідають релігійні уявлення дійсності і чи має людина безсмертну душу. Я не вірив, що моя мати перетворилась на кобру, хоч підсвідомо все ж таки припускав таку можливість, і на моїй душі лишилось гірке й гнітюче почуття. Цілих два роки самий лише вигляд кобри викликав у

мене забобонний страх, який я перемагав лише великим зусиллям волі.

Приготувавши ще одну склянку бананового соку, я дав його Джінні випити і звелів йому не виходити з печери. Робити було нічого і, аби чимось розважитись, я взяв вудочки, сів у човна і вирушив по рибу. Через якийсь час я знайшов гарне місце, став на якір. Закинувши одну з вудок, я поклав вудлище в човна. Потім наживив другу і теж закинув її, але вудлище тримав у руках. Недалеко від мене сиділи в човнах інші рибалки. Волосінь на їхніх вудочках була саморобна, гачки зовсім маленькі, і вони безперервно витягали з води дрібну рибу. У мене ж була капронова волосінь і великі гачки. Такий гачок могла взяти тільки порівняно велика риба, яка ловилась значно рідше.

Раптом мою вудочку так смикнуло, що вудлище аж зігнулось. Я різко підсік і почав обережно виводити. Проте на гачку була не велика, із сріблястою лускою риба, якої в озері було дуже багато, а інша — неістівна.

Я зняв цю рибину з гачка і кинув у воду. Вона трохи пропливла догори черевом, потім перевернулась і зникла в глибині. В цю мить потягло ту вудочку, що лежала в човні. Я швидко підсік. Судячи з опору, рибина була досить велика. Вона шалено кидалася з боку в бік і намагалась порвати волосінь. Я не поспішав, попускаючи волосінь, коли треба і, підвівши хвилини через п'ятнадцять знесилену рибину до борту, втягнув її в човен.

Всього того ранку я зловив трьох рибин, м'ясо яких, як згодом виявилось, було дуже смачне. Джінна počував себе досить кепськo, і їсти рибу йому ще не можна було. Йому я зварив рису, а собі приготував каррі з рибoю, доповнивши обід маніoкoю і кокосовими горіхами.

Після обіду я надумався поїхати в село і заходився лаштуватись в дорогу. Зварив рису, зрізав три грона бананів з м'ясистими соковитими плодами, почистив кілька бананів і приготував з них смачне каррі, накопав молодої маніoки, поклав усе в човна й поплив. Перепливши озеро, я спочатку пішов на базар, де продав банани і маніoку за добру ціну, а потім завітав до Поді Гама-рали. Поговоривши з ним і пригостивши вірного друга банановим каррі, яке він дуже любляв, я надвечір повернувся на острів.

Джінна сидів на камені біля води і нетерпляче чекав, коли я повернусь.

— Ну, як ти себе почуваєш? — спитав я його.

— Добре, — відповів Джінна, — ось тільки кволість не минає.

— За вечерю їж більше рису з каррі.

Але остаточно Джінна видужав лише через тиждень, і тоді ми почали збирати маніoку. З акра землі нам пощастило зібрати чималий урожай. Копати маніoку було дуже важко, тому що земля під пекучим сонцем стала тверда, мов камінь. Але винагородою за тяжку працю було те, що бульби вирости надзвичайно великі. Навантаживши повнісінький човен збіраною маніoкoю й бататом, ми

повезли свій урожай на базар, де й продали, правда, досить дешево.

Перед початком сезону дощів ми скопали землю і вдруге посадили батат і маніоку.

Робота так захопила нас, що ми й думати забули про те, щоб потрапити на протилежний бік острова. До того ж наше господарство стало справжньою фермою і в нас не було часу на цю поїздку. Наш батат здобув таке визнання, що на базарі покупці вже вимагали «батат із Зміїного острова», а жінки легко відрізняли нашу городину від всякої іншої. Мешканці села, перш за все торгівці, бачачи наші успіхи, почали виявляти до острова і нашого господарювання підвищену цікавість. Під приводом прогулянок вони дедалі частіше навідувались на острів. Приїжджали також численні любителі риболовлі з Коломбо, іноді навіть у супроводі своїх сімей.

Одного разу Поді Гама-рала привіз до нас своїх знайомих з міста Галле — юриста з дружиною, дочкою й сином. Ми запросили їх пообідати з нами і пригостили вареним рисом та каррі з сушеної риби, маніокою, а також кокосовою самболою. Дружина юриста дуже хвалила наші страви і навіть сказала, що ми «чудові кухарі».

— Мені ще ніколи не доводилось їсти такого смачного рису, — запевняв юрист, — а ваш сік з плодів коркового дерева справжнє диво.

— Обов'язково приїжджайте до нас у Галле! — кілька разів запросила нас його дружина.

А їхня дочка вважала нас справжніми ге-

роями. Вона ще й ще просила розповісти їй про наші подвиги.

— А можна приїхати до вас на канікули? — спитала вона.

— Ми будемо дуже раді, але я побоююсь, що вам не сподобається наша їжа.

— Та ви що! Обід у вас був просто чудовий. Хоча, якщо казати правду, дома ми такі прості страви, мабуть, не схотіли б їсти.

— І ми щодня кататимемось на човні, — промовив її брат.

Моя розповідь про кобру і про те, як Джінна мало не загинув, справила на брата й сестру велике враження. Проте коли я сказав їм, що на думку Джінни кобра моя мати, вони шалено розреготались, але потім замовкли і замислились.

— А чому в нього виникла така думка? — спитала нарешті дівчинка.

— Є таке повір'я, — почав пояснювати її брат. — Люди гадають, що після смерті можна відродитися в подобі кобри. Якщо в селянина вмирає, наприклад, хто-небудь з близьких родичів, то, побачивши у себе на городі кобру, він упевнений, що то його родич.

Ще більше враження справила на брата й сестру моя розповідь про мандрівний вогонь і таємничий човен.

— Ні, під час наступних канікул ми до вас неодмінно приїдемо! — палко вигукнула дівчинка, коли я закінчив розповідати. — І разом з вами обстежимо весь острів. Брат привезе з собою таткову рушницю, і тоді в нас буде аж дві.

На дорогу брату й сестрі я дав смачних

фруктів, а їхній матері подарував півмішка бататів і маніюки. Юрист хотів був заплатити мені десять рупій, але я рішуче відмовився взяти гроші. Тоді його дружина сказала, що дарує нам красивий гребінець, два бруски мила і дві коробки печива.

— Мило й печиво нам уже не потрібні, — умовляла вона, — а вам вони згодяться.

Я погодився взяти лише один брусок мила, але жінка сама віднесла в печеру обидва бруски разом з печивом. Діти сказали, що залишають мені як подарунок дві англійські книжки.

— Але я не вмію читати по-англійськи, — зізнався я.

— То нічого, хай вони будуть у тебе на згадку про нас, — сказала дівчинка.

— Ось ми знову приїдемо на острів, то будемо навчати тебе англійської мови, — сказав брат.

— Я трохи її знаю, бо вивчав два роки в школі.

— Ну, тоді тобі буде легко. А ми надішлемо ще книжок. Ти їх прочитай — поновити знання тобі буде корисно.

Вони тепло попрощалися з нами й поїхали.

Наші справи йшли дедалі краще. Ми розчистили ще одну ділянку, і землі в нас стало так багато, що ми вже не встигали вчасно її обробляти. Самих бананів ми збирали стільки, що доводилось не менше як раз на тиждень відвозити врожай на базар.

Але одного дня Джінна сказав:

— Чи не поїхати нам завтра на той бік острова?

— Авжеж, треба нарешті поїхати. Я й забув, що ми туди збирались.

Але нам знову не пощастило. Коли на завтра ми, поснідавши, заходились лаштуватися в дорогу, до нас зовсім несподівано приїхав Поді Гама-рала в супроводі сільського старости і якогось чиновника з міста. Як незабаром з'ясувалось, чиновник прибув сюди через анонімний донос. Хтось написав, що ми порушуємо правила користування землею. Нам влаштували справжній допит. Староста поставився до нас дуже вороже, але чиновник, побачивши наші посадки бананів, грядки маніоки й батату, став люб'язніший і заговорив майже по-дружньому.

— Нещодавно тут були ще непрохідні хащі,— сказав я,— і мешканці села навіть ступити сюди боялись. Ми два роки працювали на цій землі з раннього ранку до пізнього вечора, викорчовуючи дерева й кущі. Якби ви тільки знали, що нам довелося перетерпіти за ці два роки!

На допомогу мені прийшов Поді Гама-рала.

— Не часто трапляється зустріти таких працьовитих і сміливих хлопців,— сказав він

чиновнику.— Ви ж і самі розумієте, що корчувати дерева і винищувати бур'ян справа нелегка. А в наших краях, як тільки пройде дощ, на розчищеній ділянці бур'ян і кущі починають рости наче з води.

— Все це я розумію,— відповів Поді Гама-ралі чиновник,— але мене цікавить юридичний бік питання. Вони без дозволу вирубили ліс, що належить державі, а такі дії караються законом.

Тут вже я зовсім розгубився.

— Невже нас оштрафують і виженуть звідси? — спитав я.

Чиновник, схилившись до Поді Гама-рالی, стиха промовив:

— Якщо хто-небудь візьме на себе зобов'язання платити за цю землю більше, ніж ці хлопці, то їм справді доведеться покинути свою ділянку і виїхати звідси.

— Ми будемо платити стільки, скільки нам скажуть! — вигукнув я у відчаї.— Адже це наша земля.

— Бажаючих платити оренду за цю землю знайдеться скільки завгодно, — втрутився в розмову староста.— І вони радо платитимуть чималі гроші.

Поді Гама-рала насмішкувато глянув на нього.

— Це ми знаємо, що скільки завгодно,— відказав він старості і звернувся до чиновника: — І перший серед цих бажаючих сам староста. Хлопці аж два роки з ранку до вечора працювали тут, посадили цілу бананову плантацію, домоглися того, що щотижня можуть продавати свій урожай на базарі, а ста-

роста бачить це, і його беруть заздрощі. Він надумався змовитись з деякими хазяями, вижити звідси хлопців і вимагати оренди на землю. І я знаю, що дехто згодний вступити з ним у спілку.

— Надії на те, що земельний інспектор схоче оформити оренду на хлопців, дуже мало, тому що вони не тутешні,— відповів чиновник. Очевидно, буде оголошено аукціон. У цьому випадку хлопці зможуть взяти у ньому участь нарівні з усіма іншими.

Проте Поді Гама-рала і далі захищав наші інтереси:

— Дуже вас прошу, допоможіть цим хлопцям дістати цю землю в оренду.

— Спробую. Та й справедливість цього вимагає,— мовив чиновник.— Але ж ви знаєте, як складно буває додержатись усіх формальностей, та й з урядовими установами мати справу нелегко.

— Що ж, ми візьмемо участь в аукціоні,— сказав я.

— Правильно зробите,— відгукнувся Поді Гама-рала і знову насмішкувато глянув на старосту.— Обов'язково беріть участь в аукціоні і домагайтесь оренди. Якщо ж у вас не вистачить грошей, то я вам позичу всі, скільки в мене є.

На закінчення розмови чиновник сказав, що нам треба буде приїхати в Галле і дати пояснення в районному управлінні.

Потім ми пригостили всіх кокосовим молоком, а чиновнику хотіли подарувати два грона бананів. Проте він рішуче відмовився.

— А ви беріть, ваша милість,— сказав

Поді Гама-рала.— Хлопці вони добрі і дарують вам банани від щирого серця. Ви тільки не подумайте, що вони хочуть підкупити вас цим подарунком. Це вони просто виявляють вдячність за те, що ви поставились до них по-людськи. А староста і його компанія матимуть справу зі мною. Хай тільки спробують заявитись на острів! — гнівно закінчив Поді Гама-рала, красномовно подивившись на старосту.

— Цей чоловік захищає хлопців через те, що сам забирає в них половину врожаю, — напівголосно сказав староста чиновнику.

— Неправда! Неправда! — вигукнув я, обурений цим підступним наклепом.— Поді Гама-рала допомагав і допомагає нам, але нічого з нас не бере!

Поді Гама-рала не чув слів старости, але коли я їх йому повторив, його обличчя набрало такого суворого виразу, якого я ще не бачив.

— Що ж, хай пан староста поскаржиться на мене в суд, там розберуться,— холодно мовив Поді Гама-рала. Староста зрозумів, що допустився помилки, і після цього мовчав до самого від'їзду.

Вранці наступного дня я вирушив у Галле. Зі мною поїхав і Поді Гама-рала. В місті ми перш за все завітали до юриста, який був у нас на острові, і він зустрів нас дуже гостинно. Ми розповіли йому, що привело нас у Галле, і він пішов з нами в районне управління. Там він поговорив з чиновником, що приїжджав до нас із старостою, потім з земельним інспектором, всіляк захищаючи наші ін-

тереси. Кінець кінцем інспектор погодився віддати нашу землю в оренду мені. Я тут же сплатив оренду за два минулих роки з розрахунку двадцять п'ять рупій за рік.

Обідали ми в юриста. Потім повернулися з школи його діти і страшенно зраділи, побачивши мене. Вони пригостили мене чаєм з печивом і різними ласощами.

— Упалі, — звернулась до мене дівчинка, коли побачила, що ми з Поді Гама-ралою збираємося йти, — залишайся в нас до завтра.

— Ні, не можу, — відмовився я. — Адже мій друг Джінна на острові сам. Не пізніш, як увечері, я повинен бути вдома.

— А чого ти приїхав без нього?

— Не можна ж залишити хазяйство без догляду!

Перед нашим від'їздом брат з сестрою знову подарували мені англійську книжку.

— Це дуже цікава книжка про Робінзона Крузо,— сказала дівчинка.

Подякувавши господарів за гостинність, я запросив брата й сестру приїхати на острів під час канікул.

— Ми обов'язково приїдемо, — сказала дівчинка.— Мій брат дуже любить ловити рибу.

— О, риби у нас багато, а вудочок у мене вистачить,— відповів я.

На прощання хлопець простягнув мені праву руку, а я простягнув ліву.

— Праву, праву, Упалі! — розсміялась дівчинка.— Пам'ятаю, на острові ти подавав праву руку, а зараз, мабуть, розгубився, побачивши стільки людей і машин.

— Звичайно, він не зник до міста і до людського натовпу,— втрутився в розмову Поді Гама-рала,— але не може бути, щоб він розгубився. Він хлопець сміливий.

— Ти на неї не ображайся, вона жартує,— сказав брат дівчинки, потискуючи мені руку.

— Але звикнути до міських звичаїв зовсім не важко,— зауважила дівчинка, теж потискуючи мені руку.— Ось коли ми до тебе приїдемо, то привеземо з собою виделки і покажемо тобі, як ними їсти.

— Тоді йому треба буде звикати носити й штани, а не саронг,— докинув Поді Гама-рала.

— То й хай звекає,— засміялась дівчинка.— Нічого поганого в цьому немає.

— Але ж тоді він не зможе працювати на своїй ділянці,— заперечив Поді Гама-рала.

— Нічого подібного. В штанях йому буде навіть зручніше.

На цьому наша розмова закінчилась. Годині о шостій вечора ми виїхали з Галле і пізно вночі я прибув на Зміїний острів.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

МАНДРІВНИЙ ВОГОНЬ

Ми перемогли! Підлого старости ми більше не боїмось! — радісно вигукнув Джінна, почувши мою розповідь про поїздку в Галле. — Ні, тепер я не дозволю Поді Гама-рала вбити цього негідника! Нізащо! Я сам його застрелю як собаку!

— Помовч, помовч! — перебив я свого друга. — Не такий Поді Гама-рала дурний, щоб убити цього мерзотника, а самому потрапити на шибеницю. Хоч він і неосвічений, але на підступність і хитрість може відповісти ще більшою підступністю і хитрістю. І в тому разі, якщо староста все-таки доможеться права орендувати нашу землю, Поді Гама-рала поставить на нього таку пастку, в яку він обов'язково вскочить.

— А ми вже могли б поїхати додому, розповісти про все, похвалитися своїм хазяйством, — мовив Джінна з очевидним наміром змінити тему розмови.

Коли мій друг заговорив про домівку, мені одразу ж пригадалося село, батько, мачуха, друзі дитинства. Батько, мабуть, обшукав

усю країну, щоб знайти мене й повернути додому. А якої зараз думки про мене мачуха? Брат вже великий, йому майже десять років. Як би вони всі зраділи, побачивши мене знову! Ширипали, мабуть, у селі вже немає, а Дангадаса з Ранадевою закінчили школу.

Проте, не вагаючись, я відповів:

— Поїдемо трохи згодом, а зараз треба знову посадити батат і маніоку та збити трохи грошей.

— Дангадаса з Ранадевою вже закінчили школу,— провадив далі Джінна, ніби вгадавши мої думки,— і Ширипала, мабуть, куди-небудь поїхав, бо його батько ще тоді, коли ми були вдома, збирався віддати його учнем до якого-небудь крамаря.

Раптом почувся лютий гавкіт Дадорії, і ми стрімголов вибігли з печери. Дадорія стрибала на грядках маніоки, кидаючись на величезного удава, який тільки що зловив кроля. Побачивши нас, собака загавкала ще лютіше. Схопивши дрюка, я побіг до удава.

— Не чіпай його! — крикнув Джінна.

— А що, може, удав теж мене любить? — поглузував я з Джінни.

— Ні, удав — це не кобра, але все одно забирати здобич у змії не можна, бо накличеш на себе біду! — відповів Джінна і видер дрюка з моїх рук.

— Добре, цього удава я вбивати не буду. Ось тільки врятую бідолашного кроля.

— Пізно, кріль уже мертвий.

— Ні, ще дихає. Бачиш?

— Все одно удав потрошив йому всі кістки і майже проковтнув,— відказав Джінна і,

схопивши Дадорію за ошийок, потяг її силоміць у печеру.

Наступного ранку ми, сівши в човна, вирушили нарешті на протилежний бік острова. Джінна взяв з собою довгого ножа і сокиру, а я — рушницю.

Погода стояла тиха, і непорушна сіро-срібляста гладінь озера нагадувала своїм кольором сталь. Де-не-де на тлі прибережних скель чітко вимальовувались силуети човнів і рибалок, що сиділи в них. Ця частина озера густо поросла водоростями, і ми просувались вперед дуже повільно, тому що в них плуталися весла і вони гальмували рух нашого човна.

Нарешті водорості скінчилися. Ми швидко помчали по рівній водній поверхні і через три години досягли гирла протоки. Але тут зарості водоростей були такі густі, що наш човен наскочив на них, наче на піщану міліну, і зупинився, незважаючи на всі наші зусилля. Після кількох марних спроб пробитися далі, ми витягли весла з води і вирішили трохи перепочити. Ми були вкрай стомлені.

— Ніколи не думав, що водорості така перешкода! — вигукнув Джінна. — Руки в мене наче чужі. Слово честі, легше було б плисти по землі. Мені аж страшно стає. Сюди, мабуть, споконвіку не запливав жоден човен, тому вони й розрослися.

Перепочивши, ми знову взяли за весла. Нам одразу ж пощастило зрушити човна з місця, але просувався він уперед не швидше від черепахи, хоч сил ми не шкодували. Минуло не менше години, поки ми видерлися з водоростей, але одразу ж після цього перед

нами виникла нова перешкода: з води густо стирчали гострі кам'яні брили. Щоб знайти між ними прохід, ми змарнували ще з півгодини. Над цим проходом густо нависли переплетені ліанами віти дерев, і в ньому було зовсім темно. Ще через кілька хвилин ми побачили берег.

Ми пристали під величезним корковим деревом, витягли човна і, боязко озираючись, увійшли в джунглі. В руках я стискав рушницю, Джінна був озброєний сокирою й ножем.

Між дерев крутилася стежка. Ми вирішили йти нею.

— Мені здається, що саме цією стежкою й ходять люди, що приїжджають сюди тим таємничим човном,— промовив Джінна.

Стежка вивела нас на досить велику галявину. Вся вона була вкрита великими плос-

кими каменями і через це скидалась на кам'яний стіл. Праворуч від нас темною плямою вирізнялась якась довгаста колода, схожа своєю формою на живу істоту. Обережно, намагаючись не порушити тиші, ми поповзли до неї.

— Крокодил! — прошепотів Джінна.

— Він що, дохлий? — спитав я. Ми були від тварини на відстані трьох кроків, але крокодил не виявляв ніяких ознак життя.

— Ближче не підповзай. Знаєш, які крокодили люті!

— Може, стріляти? — прошепотів я, націлюючись.

— Не смій! Він поскаржиться духу, який живе в цих місцях!

Не зводячи очей з крокодила, я намацав камінь і кинув ним у тварину. Крокодил рвучко вдарив хвостом і зник у заростях.

За галявиною ми знову знайшли стежку і попрямували нею далі, але не пройшли й кількох сот кроків, як вийшли на нову, досить велику прогалину. Посередині був невеликий горб, а в ньому зяяла печера. Ми вже були рушили туди, як раптом почули, що десь зовсім поряд хтось покашлює. Таке саме покашлювання я чув, коли вперше приїхав на острів.

З несподіванки я завмер на місці, потім обережно розсунув кущі і недалеко від себе побачив чоловіка, що сидів на траві. За густою бородою його обличчя майже не було видно, а очі були такі страшні, що я мимоволі скрикнув. Чоловік миттю скочив на ноги, тривожно озираючись на всі боки. Передчу-

ваючи недобре, я звів курок, Джінна міцніше стиснув сокиру і переступив з ноги на ногу, але зачепився за камінь, який покотився і стукнув. Чоловік блискавкою кинувся в печеру й за мить з'явився знову, тримаючи в руках рушницю й напружено вдивляючись у зарості. Ми кинулись до великої кам'яної брили і ледве встигли сховатись за нею, як пролунав оглушливий постріл, а чоловік знову кинувся до печери.

— Чого це він втік? — пошепки спитав я Джінну.

— Щоб знову зарядити рушницю. Адже вона в нього дуже стара і заряджається з дула.

— Не можна гаяти часу! — вигукнув я. — Швидше біжімо до печери й заберімо в нього рушницю. Якщо ж він чинитиме опір, то застрелимо, щоб він не вбив нас.

Ми чимдуж кинулись уперед і за мить були вже біля печери. Там, біля входу, стояв чоловік і перезаряджав свою рушницю. Я вистрілив, мало не наштовхнувшись на нього, але не влучив. У печері щось упало й розбилось. Я знову наставив рушницю, крикнувши:

— Стій, бо застрелю! Кидай рушницю!

Чоловік з жахом в очах глянув на мене і кинув рушницю. Джінна підбіг і схопив її.

— Якби ти загаявся хоч на хвилину, ми обидва б загинули, — сказав він.

— Ви приїхали заарештувати мене? — спитав чоловік.

— Заарештувати? Навіщо? — перепитав я.

— Хіба ви не з поліції?

— Ми живемо по той бік острова і не маємо до поліції ніякого відношення.

Чоловік полегшено зітхнув і вже приязно мовив:

— То он воно як! Отже, ви ті самі хлопці, що оселилися на острові. А через вас моя жінка почала приїжджати до мене не щонеділі, як було раніше, а всього раз на місяць.

— Нам цей бік острова не потрібний, — відповів я.

— Просто ми іноді бачимо тут якийсь дивний вогонь і хочемо з'ясувати, що воно таке.

— Та то я вдався на хитрощі, щоб у селі думали, ніби тут живуть злі духи, — мовив чоловік і показав на якусь круглу річ, що лежала долі, і глиняний глек з вугіллям. Я взяв цю річ у руки. Знизу в ній була заглибина по формі голови, а вгорі ще одна, куди можна було поставити глек з вугіллям.

— Я ставлю сюди глек з вугіллям, обливаю його тунговою олією і підпалюю, — пояснив чоловік.

— То це й є наш мандрівний вогонь? — спитав я.

— Якби ви до цього не додумались, ми б з вами не познайомилися, — зауважив Джінна. — Спочатку ми навіть не припускали, що тут хтось живе, а потім помітили вогонь, почали стежити і побачили вашу дружину, коли вона пливла сюди на човні.

— А що ви їсте? — спитав я.

— Маніоку й батат. Посадив невеличкий город ось там за горбом. А жінка привозить рис, кокосові горіхи та інше їстиво.

— А хто той хлопець, якого ми бачили в човні?

— То мій син. Він теж сюди приїжджає. А місцеві рибалки так бояться підводних каменів, що ні разу сюди не навідались. А в темряві вони й близько підійти сюди бояться.

— Чому?

— Тому що вони думають, ніби тут живуть злі духи і сила-силенна отруйних змій.

— Отже, вони почали вірити у злих духів через ваш вогонь?

— Не тільки через це. Цей острів з давніх-давен місцеві жителі вважають зачарованим. Правда, кілька років тому сюди заявилось двоє рибалок, але як побачили на горбі мій мандрівний вогонь, так і зомліли. Час минає, а рибалки з острова не повертаються. Тоді люди приїхали їх рятувати, знайшли, одвезли додому. Потім їх лікували різні ворожбити, та марно: рибалки померли! Померли з переляку. А я вирішив, що краще вже дожити віку тут, ніж сконати на шибениці.

— І ви жодного разу не виїжджали з цього острова?

— Та виїжджав. Три-чотири рази на рік їжджу, коли місяць стоїть уповні.

— Уповні? — здивувався я. — Але ж тоді вас дуже легко можуть помітити.

— Якраз навпаки! Саме в такий час на озері нікого не буває: всі селяни й рибалки йдуть у храм. А ще вдосвіта жінка везе мене назад. Вона вміє чудово веслувати. Та й плаває добре.

«Яка смілива жінка!» — подумав я і сказав:

— Нам дуже хочеться познайомитись з вашою дружиною.

— Я скажу їй про це, як тільки вона приїде,— пообіцяв чоловік.

Потім ми почали просити його розповісти нам, чого він утік з села і оселився на цьому острові. Проте скільки ми його не умовляли, запевняючи, що не служимо в поліції, він нізачо не хотів розкрити свою таємницю. Тоді я вирішив удатись до погроз.

— Якщо ви нам не довіряєте,— сказав я,— то й ми вам не довіряємо. Або ви зараз же розповісте про себе все, або ми повідомимо про вас поліцію, і вас буде заарештовано.

— А ви можете заприсягтися, що не викажете мене, якщо розповім? — спитав чоловік.

— Присягаємось! — вигукнули ми з Джінною.

Після цього чоловік розповів нам, що сховався тут, учинивши вбивство. Кілька років тому йому пощастило одержати оренду на досить велику ділянку землі. Інших претендентів на неї в той час не було. Але коли він обробив цю землю і виростив на ній великий врожай, з сусіднього села до нього завітало двоє пройд, що зажадали від нього частки. Спалахнула сварка. Наступного дня ці пройди знову прийшли, але їх було вже троє, і, не кажучи ні слова, вони заходились вибирати маніоку й зрізати банани. Коли Бал-аппу (так звали нашого нового знайомого) побачив це, то схопив сокиру і вдарив одного з грабіжників по голові. Той упав мертвий, а його друзі втекли, бо Бал-аппу так розлютився, що міг би вбити й їх.

— Коли моя жінка почула крик і прибігла мені на допомогу, тих негідників уже й сліду не було,— розповідав Бал-аппу. — Тоді вона негайно ж одвезла мене на станцію, посадила в поїзд, що йшов на Коломбо, і сказала, щоб я пожив кілька днів у місті, а потім повернувся й оселився на цьому острові.

— А як же поліція? Не змогла вас знайти?

— Авжеж, не змогла. Через два дні після приїзду в Коломбо я пішов на вокзал і купив квитка до Мадраса. Цей квиток я показував усім, кому тільки міг, показав і двом своїм односельчанам, яких там зустрів. Після цього я сів на поїзд, що йшов на Талайманнар, через кілька зупинок вийшов з нього, дійшов пішки до Дехивели, а там сів на інший поїзд, до Галле. Вночі я вийшов у Каханді, прийшов до цього озера, взяв чийогось човна і поплив на острів. Спочатку я був пристав до того місця, де зараз живете ви. Там я скинув сорочку, саронг обмотав навколо себе, щоб він не заважав мені, відплив майже на середину озера, вистрибнув з човна і плавом дістався до берега. Проте я там не оселився, бо знав, що туди іноді навідуються селяни викидати змій, а пробився крізь джунглі сюди і відтоді живу тут.

— Як же вам пощастило продертись сюди навпростець крізь джунглі? — недовірливо спитав я.— Ми кілька разів хотіли зробити це, але не змогли і вирішили, що це неможливо.

— Мені й самому дивно, що я продерся. Три дні блукав. Мало з голоду не загинув.

Але кінець кінцем вийшов сюди і запалив велике багаття, щоб повідомити жінку, що все гаразд і я тут.

— А чим же ви запалили багаття? У вас були сірники?

— Ні, сірників не було. Тер одну об одну дві сухих цурки, кілька годин морочився. А наступного дня жінка привезла мені дещо з одягу і хатнього начиння, а також дві коробки сірників.

— Скажіть, будь ласка, як це виходить, що ваша дружина навідується до вас щотижня, і ніхто нічого не підозрює?

— Дуже просто. Мою жінку бачать на озері мало не щодня ось уже майже дванадцять років, бо вона перевозить людей з одного берега на другий, а також ловить крабів. Її навіть називають «Какуму-карі»¹.

— Невже вона вміє ловити крабів? Отже, і невід сама закидає.

— Звичайно, вміє! Та ще й як! Тільки крабів ловлять не неводом, а маленькими сітками. В сітку кладеться принада і прив'язується буйок на кокосовій мотузці. Моя жінка розставляє таких сіток по всьому озеру десятків зо два. Краби заповзають у сітку і починають смоктати принаду, а вона припливає на човні й витягує крабів. Ловити їх не кожному подобається, бо тут потрібне вміння: адже клешні в них дуже сильні й гострі. Якщо краб ухопить палець, то або зовсім його одірве, або прокусить аж до кістки. Тому моя

---

¹ Какуму-карі — жінка, що ловить крабів. (Прим. авт.).

жінка бере краба за маленькі передні ніжки і дає йому паличку. Краб хапає цю паличку своїми клешнями і вже не кусається.

— А як же ваша дружина знаходить сітки? Адже під водою їх не видно.

— Та по буйках. Якщо сітка простоїть у воді хай навіть два чи три дні, вона все одно її знайде.

— Слушайте,— раптом запропонував я,— прокладіть у джунглях стежку. Будете ходити до нас у гості.

— Що ж, це можна зробити, хоч справа й не проста,— відповів Бал-аппу.— Потрібно не менше трьох-чотирьох днів.

Після цього ми з Джінною вирішили подивитись, які тут джунглі. Вони починались майже одразу за горбом і були не менш дикі, ніж на нашому боці острова. Під лісовими велетнями росли пальми і каучуконосні тунгові дерева. Все переплели виткі рослини.

Джінна підійшов до фінікової пальми і відрубав од неї гілку з темно-синіми стиглими фініками. Трохи далі в джунглях ми побачили невеличку печеру, і нам схотілось подивитись, що в ній є. Вхід у неї був дуже низький, і нам з Джінною довелось залазити рачки. В одному з кутків печери на сріблястобілому піску сидів кріль. Побачивши мене й Джінну, він злякано заметушився, потім перестрибнув через нас і зник у джунглях. Ще далі в печері біліла якась пляма. Підійшовши ближче, ми побачили, що то людський кістяк. «Це справа рук Бал-аппу, — подумав я, трохи отямившись від переляку.— А все, що він плів про себе й свою ділянку землі —

жалюгідна брехня». Я миттю виліз із печери, схопив рушницю, яку був залишив біля входу, і знову повернувся в печеру. Череп кістяка лежав на невеликому підвищенні, великі пальці на руках і на ногах були, очевидно, колись зв'язані між собою мотузкою, яка геть зотліла, а по обидва боки черепа біля очних западин на землі лежали дві маленькі монетки. «Звідки вони тут взялися?» — здивувався я. Піднявши і уважно оглянувши їх, я здивувався ще більше. Це були старі португальські монети, що не знати коли вийшли з обігу: селяни називали їх «сліпі монети». Що ж сталося з цією людиною? Може, вона загинула від рук фанатиків, які приносять у жертву людей?

Мені було відомо, що місцеві селяни-буддисти ніколи не приносять у жертву ні людей, ні тварин. Жрець бере півня, проколює йому гребінь і витискає кілька крапель крові. Вважалось, що для божества це достатня жертва. Але я знав, що людей у жертву приносять шукачі скарбів, які сподіваються в такий спосіб задобрити злих духів — охоронців цих скарбів. Отже, переді мною кістяк людини, що загинула від руки шукача скарбів? А тут таким шукачем міг бути тільки Бал-аппу, і цей жахливий злочин вчинив він!

«Так, цю людину вбив Бал-аппу, більше нікому! — вирішив я. — Мерзенний вбивця!»

Ми вилізли з печери і рушили назад. Щоб забезпечити себе від всяких несподіванок, я тримав рушницю наготові. Бал-аппу, який лежав біля входу в свою печеру, побачивши нас, підвівся на лікті. Вигляд у нього був ціл-

ком миролюбний, він навіть привітно посміхнувся до нас. Я вирішив не казати йому про нашу знахідку ні слова. Чому він нас не попередив про ту печеру? Може, сподівався, що ми не насмілимось туди зазирнути?

— Далеко ходили? — спитав Бал-аппу.

— Досить далеко, — ухильно відповів я.

— І в печері були?

— Були.

— Ніколи не думав, що ви наважитесь.

— Чому ж це ви так думали? — гостро спитав я, дивлячись йому просто у вічі.

— Тому що туди треба лізти рачки.

— От ми й залізли. Слухайте, Бал-аппу, в тій печері лежить людський кістяк.

— Ви не злякались? Я зовсім забув попередити вас про нього.

Невже він казав правду? Але якщо навіть і припустити, що Бал-аппу нічого від нас приховувати, то як все ж таки він міг забути про кістяк? Пильно дивлячись в очі Бал-аппу, я спитав:

— А ви, часом, не знаєте, хто вбив ту людину? Може, її приніс у жертву який-небудь шукач скарбів?

— Та ніхто її не вбивав! — розсміявся Бал-аппу. — Та людина вмерла своєю смертю.

— А ви в цьому впевнені? — все ще не вірив я.

— Звичайно, впевнений, — відказав Бал-аппу. — Коли нашу країну загарбали англійці, а було це років сто тому, на цьому острові почали переховуватись ватаги розбійників. По дорозі з Галле в Матару стоїть висока скеля. От біля тієї скелі вони й діяли. Коли

дізнавались, що по дорозі має проїхати який-небудь багатий купець, то вилазили на неї, ховались там і чекали. Як тільки купець проїжджав біля скелі, розбійники накидали йому на шию зашморг, душили і втягували до себе нагору. Здобич вони ділили між собою і ховали на цьому острові. Але бувало й так, що розбійники іноді не залишали своєї схожанки протягом цілого року, боячись і носа звідси виткнути, аби їх не схопили.

— Коли я був маленький, мені розповідали і про скелю, і про зашморги. Отже, це правда?

— Чистісінька правда.

— І людину, що лежить у печері, вбили розбійники і привезли сюди?

— Та я ж сказав, що ця людина вмерла своєю смертю. Ви помітили, що великі пальці рук і ніг у неї були зв'язані? Це було зроблено тоді, коли вона померла. У нас є такий звичай: небіжчикам прикладають один до одного великі пальці на руках і на ногах. Коли ж цього не зробити зразу, то труп задубіє, і тоді доводиться великі пальці зв'язувати.

Людина, кістяк якої ви знайшли, теж, очевидно, була розбійником. Він помер тут, а викопати могилу його товариші не змогли, бо тут скрізь камінь, а ломів у них, мабуть, не було. От вони й поклали його в тій печері. Потім втекли, а покійник залишився тут. А португальські монети ви бачили?

— Бачили. А вони навіщо?

— Це теж звичай. Якщо людина вмирає, а очі в неї розплющені, то їх закривають і кладуть монети. Є така прикмета, що коли

поховати покійника з відкритими очима, то обов'язково трапиться лихо. Ось ті монети й упали з очей.

— Отже, то був розбійник? Нам і Поді Гама-рала розповідав про розбійників.

— Який Поді Гама-рала? — спитав Бал-аппу, і я побачив, що він злякався.

— Один чоловік. Він живе в тутешньому селі і вирощує городину.

— Я чув, що він у дружбі з різними чиновниками. Дуже вас прошу, нічого не кажіть йому про мене.

— Добре, ми не скажемо. А Поді Гама-рала вам боятись не треба: він дуже добрий чоловік. Проте, як на вашу думку, — спитав я, повертаючись до попередньої теми, — може, того розбійника вбили його ж товариші?

— Не схоже, — відповів Бал-аппу... — Якби його вбили, то череп був би провалений: адже розбійники завжди вбивали ударом сокири чи важкої палиці по голові.

Бал-аппу, очевидно, розповів нам про покійника все, що знав. З його твердженням, що та людина вмерла своєю смертю, не можна було не погодитись. Португальські ж монети свідчили лише про те, що в перші роки англійського владарювання на острові перехувались розбійницькі ватаги.

— Ще раз дуже вас прошу нікому не говорити про мене жодного слова, — знову сказав Бал-аппу.

— Не турбуйтеся, ми вас не викажемо, — заспокоїли ми його. — Нещодавно на нас самих написали донос. Повідомили земельного інспектора, ніби ми незаконно захопили дер-

жавну землю. Ми знаємо, хто це зробив — староста з своїми приятелями. Вони хотіли відсудити собі нашу ділянку. До нас спеціальний чиновник приїжджав, про все розпитував, а після цього земельний інспектор надав землю в оренду нам, а не старості, за двадцять п'ять рупій на рік. Ми й за минулі роки заплатили.

— Доти, поки мене ніхто не викаже, я можу жити спокійно,— мовив Бал-аппу. — А з своєї волі сюди навряд хто заявиться.

— А якщо ми почуємо, що сюди хто-небудь збирається, то відразу ж вас повідомимо. Та й хотілось би, щоб ви познайомили нас із своєю дружиною.

— Я їй про це скажу. Втім, ви й самі можете з нею познайомитись, — засміявся Бал-аппу.— Підіть до неї в гості, та й край. Вона зрадіє, бо любить таких сміливих хлопців, як ви.

Ми пробули в Бал-аппу аж до вечора.

— Дух кінець кінцем виявився людиною,— сказав Джінна, коли ми сиділи вже у своїй печері.— Але май на увазі, нас можуть судити за переховування злочинця, якщо ми не повідомимо про Бал-аппу поліцію.

— Не може бути!

— Ще й як може. Треба, мабуть, порадитись з Поді Гама-ралою.

— Але ж ми обіцяли Бал-аппу, що нікому про нього не скажемо.

— Твоя правда. Будемо мовчати. З якої речі кінець кінцем ми повинні знати, що на тому боці острова хтось живе? В разі чого

скажемо, що ніколи там не бували і нічого не знаємо.

— А якщо Бал-аппу прийде, коли у нас будуть люди?

— Просто попередимо його, щоб не приходив, та й край.

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

ЗНОВУ ВСЕ ДОБРЕ

Ми вирішили побудувати собі саманну хату. Місце для неї ми вибрали навпроти нашої печери. Спочатку розчистили землю, потім виклали підмурок. Поді Гама-рала допомагав нам своїми порадами: за своє життя він поставив не одну таку хату. Він дав нам сувору вказівку, скільки в нашій хаті повинно бути кімнат, вікон і дверей, наголосивши, що коли ми не дотримаємось цієї поради, то в хаті оселяться злі духи і завдадуть нам великого лиха. На закінчення він прочитав невелику віршовану притчу і пояснив, як її нам слід розуміти. Таким чином ми будували будинок, виходячи не з наших особистих уподобань, а у відповідності з настановами Поді Гама-рала.

Зрубавши кілька дерев, ми зробили з їхніх стовбурів стовпи і вкопали їх у землю. Черепиця коштувала дорого, тому ми вкрили хату листям бамбука. Лишалось ще обмазати стіни. Двері нам дав Поді Гама-рала, а віконниці ми зробили самі.

Нарешті хата була готова. Поді Гама-рала визначив, коли саме нам уселятися, вибравши день, який він вважав щасливим.

Незважаючи на те, що на будівництво хати в нас пішов майже місяць напруженої праці, жити в новій оселі ми не стали, тільки перенесли до неї наші речі, бо виявилось, що в печері значно прохолодніше. Хата й надалі правила нам за комору, де ми ховали все, чого не треба було бачити непроханим гостям. А непрохані гості навідувались до нас дедалі частіше.

Одного разу ми почули лютий гавкіт Дадорії і чийсь кроки, що долинали з боку нашого причалу.

— Рятуйте! Заберіть цю люту собаку!

Джінна вибіг з печери і за кілька хвилин повернувся з якимсь хлопцем, схожим на жебрака. На ньому був подертий саронг і страшенно брудна сорочка. Його голова з давно не стриженою скуйовдженою чуприною нагадувала вороняче гніздо. Ледве ввійшовши в печеру, хлопець удав на своєму обличчі кволу усмішку, потім поточився і впав, простогнавши:

— Вмираю. Від учора не їв... і ріски в роті не було.

Джінна глянув на мене і не зовсім люб'язно відказав:

— Ти що це, до себе додому обідати прийшов? Ми, здається, тебе не запрошували.

— Дайте чого-небудь попоїсти, хоч трошки,— просив хлопець.

— Ти звідки?

— Зараз із Пелосси, а народився у Веллабоді.

— Як тебе звать? — поставив я друге запитання і сів на свою постіль.

— Пунчі-махаттая¹.

— Пунчі-махаттая? Он яке в тебе ім'я. Хто ж твої батьки?

— Вони померли. І тато помер, і мати.

«Хлопець, мабуть, виріс у заможній сім'ї»,— подумав я, і мені стало його шкода.

Джінна приніс миску рису з каррі. Наш гість накинувся на їжу, як голодний пес. Виївши все, він попросив ще. На превеликий подив Джінни, хлопець з'їв підряд ще дві повних миски.

— Мабуть, він уже кілька днів нічого не їв,— прошепотів я Джінні на вухо.

— Якщо судити з того, як він жере рис із каррі, цьому хлопцеві далеко до пана, — посміхнувся Джінна.

Попоївши, Пунчі-махаттая розлігся в печері і гучно захропів. Ми з Джінною пообідали і пішли вибирати маніоку.

— На мою думку, цей хлопець не пан, а звичайнісінький злодюжка,— сказав Джінна, витягуючи з землі великий, завдовжки з руку, корінь маніоки.

— Злодії не такі ліниві,— відповів я, — а він навіть пальцем кивнути не хоче. Правда, це, можливо, від того, що він дуже охляв.

— А я певний, що він злодій, — заперечив Джінна.— Отже, поки він тут, за ним треба дивитись та дивитись.

---

¹ М а х а т т а я — маленький пан.

— Годі тобі вигадувати.

— Кажу тобі, вигляд у нього підозрілий. Де у нас сховано гроші? Треба все замикати.

— Гроші в будинку у шафі. А ключ від дверей у мене. Але якби він і спробував нас обікрасти, то тікати йому нікуди. Озеро ж він не перепливе!

— Вибере час, коли нас з тобою близько не буде, сяде в нашого човна — і шукай вітру в полі!

— Ні, Джінно, не можу повірити, що він злодій.

— Хоч як там воно є, а дивитись за ним треба.

Незабаром Пунчі-махаттая розповів нам історію свого життя. Ця розповідь зміцнила моє довір'я до нього, а Джінна не хотів вірити жодному його слову.

Дідусь Пунчі-махаттая був дуже шановна людина, і в дитинстві хлопчикові дозволяли робити все, що заманеться. Але коли йому минуло десять років, у нього помер батько, а через п'ять років і мати. Хлопчика взяв на утримання його дядько. Батьки кепсько виховали Пунчі-махаттая, і він був лінивий, зарозумілий.

— Дядькова дружина, — розповідав Пунчі-махаттая, — зажадала, щоб я робив різну хатню роботу. Якби мої батьки були живі, вона б ніколи не наважилась на таке зухвальство. Адже моя мати так дбала, щоб з мене виріс аристократ, що навіть не дозволяла мені товаришувати з хлопцями з простих сімей. Але дядькова дружина силувала мене до роботи. Тоді я з нею полаявся і переїхав до рід-

ної тітки, дуже багатї вдови. З нею я теж не порозумівся. Вона казала мені в очі, що я нероба, насміхалась з мене, а поза очі називала дармоїдом. Кінчилось все тим, що я пішов і від неї. Після цього я став жити на вулиці, а їсти ходив до батькових друзів. Дехто з них допомагав мені з поваги до мого покійного батька, інших мені щастило розчулити, оповідаючи про своє жахливе становище. Проте були й такі, що казали: «Так тобі й треба! Розплачуйся тепер за лінощі!»

— Бреше як собака!—прошепотів Джінна.

— Тихо! Дай послухати.

Потім, розповідав Пунчі-махаттая далі, він покинув рідне місто і став справжнім волоцюгою, але незабаром повернувся назад. Грошей у нього не було, і він вирішив пограбувати одну сліпу стару жінку, вкрасти в неї все, що вона змогла заощадити за своє життя. Зробив він це так: перебрався в чужий одяг, увійшов до неї в халупу й покликав:

— Мамо! Матусю!

— Хто тут? — спитала стара.

— Що з тобою, мамо? Не впізнаєш свого рідного сина?

— Сина? Він поїхав від мене п'ятнадцять років тому.

— П'ятнадцять років тому поїхав, а тепер повернувся. Люба матінко, не минало й дня, щоб я не згадував про тебе і не плакав!

Стара підійшла до Пунчі-махаттай і заходилась обмацувати його одяг, обличчя, руки, голову. Спробувала навіть впізнати його по запаху.

— Ти дуже змінився за цей час,— нарешті мовила вона.— Став зовсім інший!

— Ах, люба матусю, в Коломбо люди змінюються дуже швидко, як ті артисти в цирку, що переодягаються по кілька разів за вечір.

— Ну, сідай, синку,— сказала стара і поцілувала Пунчі-махаттаї руку.

— Я приїхав сюди,— вів він далі,— щоб більше з тобою не розлучатись. Адже ти вже стара, і мій святий обов'язок піклуватись про тебе.

— Ой, спасибі, рідненький, що ти згадав про мене. Я вже стара, недужа й зовсім сліпа. Злодії знають це і обносять мій садок.

— Та я їм голови повідриваю! — вигукнув Пунчі-махаттая і вкрадливо додав: — А зараз, матінко, мені треба повернутись на вокзал забрати багаж. Там у мене ящик з посудом, два ліжка, буфет, два крісла, чемодан з одягом і білизною та мішок рису. Я не привіз багаж одразу тому, що у мене не вистачило грошей. Дай мені, будь ласка, п'ятнадцять рупій, я заплачу по квитанції, найму візника й привезу все сюди.

— Але ж, синку, таких великих грошей у мене немає!

— А ти пошукай, може, й знайдеш. Адже мій багаж коштує не менше як вісімсот рупій!

Стара прошкандибала до себе в кімнату, потім повернулась і простягнула Пунчі-махаттаї три папірці по п'ять рупій.

— Це всі мої гроші, синку,— промовила вона.

Пунчі-махаттая взяв гроші й пішов. А коли дізнався, що родичі старої розшукують його, знову втік з міста. Попоїздивши й походивши по країні, він потрапив на наш острів.

— Я ж казав тобі, що він злодій! — торжествував Джінна, коли ми залишились наодинці.

— Ні, Джінно, він не справжній злодій. Хіба справжній злодій розповів би геть усе так відверто? Просто батьки не привчили його до праці. Коли він не голодний, то байдикує, а коли голодний — то краде.

— Слухай, Упалі, що я тобі скажу, — відповів Джінна. — Якщо він буде відкручуватись від роботи на городі, я його вижену як собаку. Годувати такого лобуряку, який навіть пальцем ворухнути не хоче — гріх та й годі! Якось я звелів йому принести води, то він відмовився. А коли я його вилаяв і сказав, що не буду з ним розмовляти, то він знову почав розводити теревені про свого батька, який, мовляв, був панського роду, і вихвалялись своїми багатими родичами. «Мій батько був син значної особи, а твій хто?» — сказав він мені. Бач, який нахаба!

— Але ж він і справді із значної родини, — засміявся я.

— Якщо він ще хоч словом згадає про своє панське походження, я йому їсти не дам! Пиха з нього відразу злетить! Він у мене працюватиме на городі, от побачиш!

Більшого ледаря, ніж Пунчі-махаттая, я не зустрічав.

От приходимо ми на наш город. Пунчі-

махаттая бере мотику, пару разів дряпне нею землю й сідає відпочивати.

— Ой, серце болить! Більше не можу.

Якщо Джінна сперсердя кине в нього оберемок бур'яну, він мовчки підведеться, одійде далі й ляже у затінку. Скільки не загадує йому Джінна зробити що-небудь по господарству, відповідь у нього одна: «А

нашо? Я ж не сьогодні-завтра звідси поїду!»

— А чому б тобі не забратися звідси зараз же? — кричить, розгнівавшись, Джінна.

Спить він мало не до обіду. Якось одного разу, коли ми з Джінною встали, поснідали й збиралися йти працювати, а він усе ще лежав і гучно хропів, Джінна так розсердився, що вилив на нього відро води. Був навіть випадок, коли Пунчі-махаттая, відчувши спрагу після добрячого сніданку, попросив Джінну принести йому «склянку водиці».

— Нахаба! — закричав Джінна. — Я тобі не слуга!

Сварки між Пунчі-махаттая і Джінною дедалі частішали. Я не звертав на це особливої уваги, посміюючись у душі, але коли справа заходила надто далеко і починали сипатись взаємні погрози, втручався і зупиняв нашого гостя.

— Слухай, Пунчі-махаттая! Ти надто багато їси і дуже мало працюєш. Через це у тебе нетравлення шлунку, а від цього псується характер. Ходімо зі мною на город, там ти трохи полікуєшся.

Я озброював його мотикою, і він удавав, ніби працює. Проте не минуло й п'яти хвилин, як він починав скаржитись на серце. Та я йому не вірив і не пускав з городу аж до вечора. Ввечері, скаржачись на біль у руках, ногах і спині, він ішов додому, їв і лягав спати. Поступово завдяки нашій наполегливості Пунчі-махаттая втягнувся в роботу, став не такий лінивий і місяців через три працював уже зовсім непогано.

Якось, коли ми закінчили денну роботу, до нас приїхали юрист і Поді Гама-рала. Юрист вийняв з кишені недільний номер газети і простягнув його мені.

— Ось прочитай,— сказав він,— тут написано про твого батька. Я приїхав спеціально для того, щоб повідомити тебе про це.

— Про батька? — вигукнув я і гарячково схопив газету.

— Дивись там, де оголошення.

Я читав, і серце в мене шалено колотилось:

Упалі Гінівелле!

Твій батько дуже захворів, і його життя в небезпеці. Він весь час марить і кличе тебе. У нього був тяжкий сердечний приступ, і лікар сумнівається, що хвороба минеться. Приїжджай швидше. Ми сподіваємось, що ти простиш нам те зло, якого, можливо, ми тобі

завдали, і негайно приїдеш до свого тяжко хворого батька.

Твоя засмучена мачуха.

Я подякував юристу.

— А твоя рідна мати померла? — спитав він.

— Так, померла, коли мені було сім років.

— Я, здається, починаю тепер розуміти... І ти втік з дому?

— Втік.

— Що ж, мачуха ставилась до тебе погано?

— Ні, я просто люблю пригоди. Тому ми з Джінною й утекли.

— Це оголошення побачили в газеті мої діти. Вони просили переказати, що дуже співчувають твоєму горю. Наступного місяця вони розраховували приїхати до вас.

— Ми будемо дуже раді. Нехай приїжджають.

— Але ж ти повинен їхати до свого батька!

— Так, я поїду, але через два-три тижні повернусь.

Ми пригостили наших друзів смаженими кокосовими горіхами, плодами каджу і кавою з пальмовим цукром.

— А це хто? — спитав юрист, жуючи горіх і показуючи очима на Пунчі-махаттаю.

— Це Пунчі-махаттая.

— Пунчі-махаттая? — перепитав він і звернувся до нашого нового товариша: — А ти звідки, юначе?

— З Веллабоди.

— Он як? У мене у Веллабоді багато знайомих.

— Мого батька звали Лата Дунувіра.

— Отже, ти рідний внук шановного Дунувіри?

— Авжеж, що так, він мій дід,— підтвердив Пунчі-махаттая.

По дорозі до човна юрист розповів мені, що він чудово знає всю родину Пунчі-махаттая. Батько його успадкував від діда Пунчі-махаттая багатий маєток, але прогуляв його і помер жебраком. Повагавшись, юрист розповів також і про те, як Пунчі-махаттая пограбував сліпу жінку.

— Все це я знаю від нього самого,— промовив я.— Таким зробило його життя, та й батьки не привчили його в дитинстві до праці.

— Правду кажеш,— згодився юрист.

— А зараз, на мій погляд, він виправився, став чесним хлопцем.

— Якщо це так, то він перед тобою у великому боргу.

— Ну що ви!

Юрист сів у човна, і Поді Гама-рала відштовхнув його від берега.

— Упалі, ти коли поїдеш до батька? — спитав мене він, беручись за весла.

— Завтра вранці.

— Правильно. Що раніше ти поїдеш, то краще.

На світанку я вже прощався з своїми друзями. На очах Джінни бриніли сльози, а Пунчі-махаттая плакав, як мала дитина.

— Та я ж скоро повернусь, не пізніш як через два-три тижні,— заспокоював я хлоп-

ців.— А ви дивіться, не забувайте про діло, пильнуйте господарства.

— Мені б теж хотілось поїхати додому,— мовив Джінна.

— Будь ласка, можеш їхати, як тільки я повернусь.

— Ні, я хочу поїхати з тобою.

— Добре, іншим разом поїдемо вдвох, а Пунчі-махаттаї доручимо доглядати город.

На веслах сиділи Джінна і Пунчі-махаттая. Причалили ми до берега трохи північніше села, бо звідси було ближче до станції. Друзі почекали, поки я сяду в поїзд, і ще довго, після того як поїзд рушив, стояли на пероні.

Мій батько був хворий так тяжко, що лікар вважав його приреченим. Коли я ввійшов до нього в кімнату і він побачив мене, на очі йому набігли сльози, і він спробував був підвестись, щоб обняти мене. Але мачуха цього не дозволила: лікар заборонив батькові навіть рухатись.

— Синку мій, — ледве чутно прошепотів він,— як добре, що ти знову зі мною. Я ж бо так мріяв побачити тебе хоч перед смертю. А вона вже недалеко, я, мабуть, не проживу й тижня.

Серце моє краялось від болю, до горла підступили сльози.

— Я зараз же поїду в Галле,— рішуче промовив я,— і привезу тобі найкращого лікаря!

— Його лікує один дуже досвідчений лікар,— зауважила мачуха.

— Ні, треба привезти найкращого!

до свого дядька і працював у нього в крамниці учнем, Дангадаса служив десь у торговій фірмі.

Мені було шкода Ранадеву. З того часу, як я втік з села, він пристав до зграї гуляк і нероб і зовсім розбестився. Проте останні два дні він майже не розлучався зі мною й з усіма подробицями розповів мені про всі витівки своєї нової компанії. Крім того, він розказав мені й про те, що поліція зовсім не збиралась заарештовувати нас, коли ми побили монаха Упасаку. Щоправда, монах поскаржився старості, але той відповів йому, що такими справами займається поліція. В поліцію Упасака не пішов, але казав усім, що староста, мовляв, не зважив на його скаргу через те, що Ширипала і Ранадева його родичі і він їх захищає. Коли монах заявився до старости втретє, той не витримав:

— І тобі не соромно бігати до мене з такими дрібницями? Хлопці зірвали у тебе кілька плодів каджу, а ти здійняв крик на всю околицю. Йди, якщо хочеш, з своїми скаргами до їхніх батьків!

— Цей монах і досі на мене чортом дивиться,— закінчив Ранадева.

— Невже ще не забув?

— Та де там! Ой, і противний дід! Треба б залізти до нього в садок і обнести геть чисто все.

— Ні, Ранадева, це ти дарма. Він, звичайно, чоловік злий і жадібний, але все ж таки тоді ми з ним вчинили погано, а не він з нами.

Зрештою настав час їхати. Мачуха й брат

довго обнімали і цілували мене, і моє обличчя було мокре від їхніх сліз.

— Прости мене, якщо я заподіяла тобі щось зле,— повторювала мачуха.

— Та ні, нічого лихого ти мені не зробила. Це я мучив тебе й батька.

Ранадева провів мене аж на станцію. Я ледве встиг на поїзд.

— Приїжджай до мене на острів,— запросив я його.

— Приїду й залишусь там назавжди, — відповів Ранадева.

Я зійшов на площадку вагона. Поїзд рушив. Ми ще довго махали руками один одному.

Ввечері я був уже у Поді Гама-рали. Переночувавши в нього, я вранці переплив човном через озеро і десь о дев'ятій був на острові.

Коли Джінна дізнався, що мій батько помер, він невтішно заплакав. Пунчі-махаттаї не було: він пішов по воду.

— Ну, як ви тут жили з Пунчі-махаттаєю? — спитав я Джінну.

— Я його навчив почім ківш лиха. Ти його не впізнаєш. Від його лінощів і сліду не лишилось. І ти знаєш, нікуди від нас він уже не поїде. Тепер ми з ним друзі. Дивись, он ті дві грядки він сам обробив,— відповів Джінна і показав мені на дві старанно скопані грядки.

— Отже, йому сподобалось працювати? Що ж, це добре, тепер нас троє.

— Ой, мало не забув. Минулого тижня сюди навідалось двоє з поліції.

— А чого їм тут було треба? — занепокоївся я.

— Вони сказали, що за їхніми відомостями на острові переховується карний злочинець, вбивця. Я відповів їм, що крім нас на острові ніхто не живе, в усякому разі ми нікого не бачили. Вони чули від Поді Гамарали, що на острові тривалий час з'являвся якийсь дух, а після того, як ми приїхали, він зник. Вони походили, пошукали та й поїхали.

— А ти часом нічого не говорив Поді Гамаралі про Бал-аппу?

— Ні, нічого.

— А Пунчі-махаттая що-небудь про нього знає?

— Ні, не знає.

— Може бути, що поліцейські приїдуть знову. Треба мати це на увазі. Мабуть, до них дійшли якісь чутки. Цікаво, Бал-аппу ще тут?

— Не думаю. Але це можна перевірити.

— Добре, згодом поїдемо до нього.

В цю хвилину прийшов Пунчі-махаттая. Він поставив глек з водою біля входу в печеру і ввічливо привітався зі мною. Я побачив, що він значно поздоровішав і зміцнів.

— Ти, я чув, став хлопцем хоч куди, — сказав я. — Працюєш не лінуючись. Що ж, давайте розчистимо нову ділянку землі. А гроші від продажу врожаю поділимо, і ти одержиш свою частку.

— Гроші? Навіщо вони мені? Адже я живу з вами, і мені нічого не треба.

— Значить, домовились.

Я поклав руки на плечі своїх друзів, і ми пішли на берег озера. Там ми сіли на камені в затінку величезного коркового дерева. Його плоди плавали в каламутній воді біля наших ніг, і напоювали повітря солодкими п'янкими пахощами. Приємний вітерець пестив озеро, що дрімало під гарячим сонячним промінням, і лоскотав наші обличчя.

На озері маячили рибальські човни. Одні, вже з рибою, поспішали до далекої пристані, що чорніла на протилежному березі, інші непорушно застигли на воді. Якийсь рибалка, стоячи на носі човна, готувався закинути сітку, а його товариш, сидячи на веслах, повільно веслував. Джунглі тяглися ген аж до обрію. Краєвид скидався на тонкий малюнок вугіллям на широкому блакитному полотні.

Неозорій простір неба, тиша, блакитна гладінь озера розбурхали раптом у мені тяжкі й печальні думки про покійну матір, про батька, що так недавно пішов від мене. З глибоким сумом згадав я й про мачуху. Як то вона доживе решту своїх днів? Її й брата міг підтримати тільки я.

— Джінна, друже,— сказав я, і голос мій затремтів.— Я повинен їхати до мачухи, і якомога швидше.

— Я поїду з тобою.

— Гаразд. А господарство догляне Пунчімахаттая. Як, ти не побоїшся залишитись тут на кілька днів сам? — спитав я його.

Пунчімахаттая обвів поглядом джунглі і озеро і відповів:

— ІІ, не побоюсь. Тепер я нічого не боюсь — ні джунглів, ні диких звірів, ні диявола, ні людини! Я полюбив працю і навчився поважати товаришів. Я народився заново!

ЗМІСТ

<i>Розділ перший. Розбійницька ва- тага . . . . .</i>	5
<i>Розділ другий. Мисливці . . . . .</i>	16
<i>Розділ третій. Пригода на морі . . . . .</i>	26
<i>Розділ четвертий. Бійка . . . . .</i>	42
<i>Розділ п'ятий. Веселий шахрай . . . . .</i>	48
<i>Розділ шостий. Грабіжники . . . . .</i>	56
<i>Розділ сьомий. Зміїний острів . . . . .</i>	69
<i>Розділ восьмий. Дивний гість . . . . .</i>	79
<i>Розділ дев'ятий. Мандрівний во- гонь . . . . .</i>	97
<i>Розділ десятий. Знову все добре . . . . .</i>	115

ДЛЯ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мартин Викрамасинге
НА ЗМЕННОМ ОСТРОВЕ
(На українском языке)

Редактор О. І. Т е р е х. Художній редактор М. Г. П о п о в н и ч.
Технічний редактор Т. Н. Р о м а н ч и к о в а. Коректор
В. Л. Н і к о л е н к о.

Здано на виробництво 30. III. 1964 р. Підписано до друку
30. IV. 1964 р. Формат 70×90¹/₃₂. Фіз. друк. арк. 4,25. Умовн. друк.
арк. 4,97. Обл.-вид. арк. 4,69. Тираж 65 000 (1—47 000). Зам. № 404.

Ціна 24 коп. Видавництво «Веселка», Київ, Кірова, 34.
Друкоофсетна фабрика «Атлас» Державного комітету Ради
Міністрів УРСР по пресі. Львів, Зелена, 20.

24 коп.